

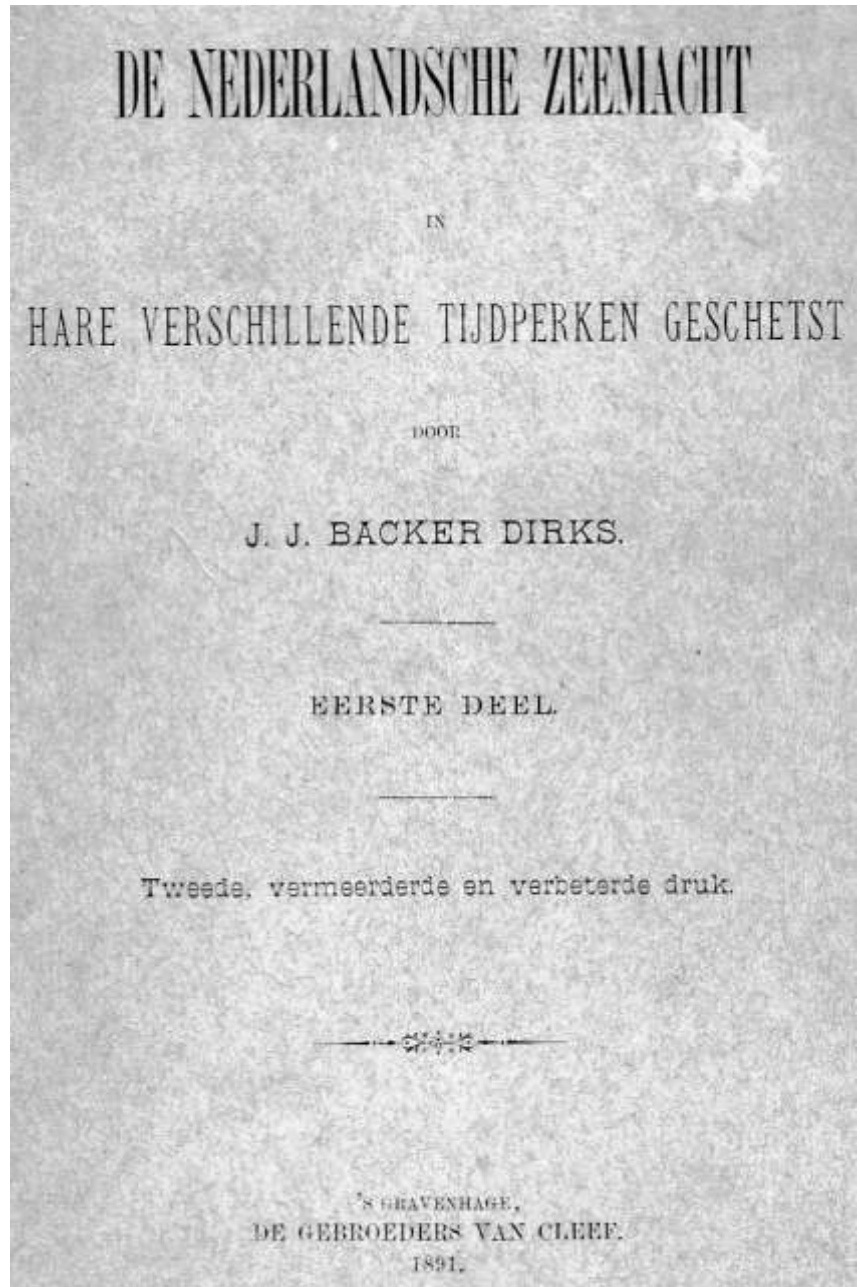
Dit is een uitgave van “ten Anker”

Het boekwerk “De Nederlandsche Zeemacht” is gedigitaliseerd en geredigeerd door A. Hoogerwerf en A. Krijgsman.

Dit boekwerk behelst heel veel hoofdstukken en zal zijn weerga vinden in een wekelijks terugkerende uitgave naast “ten Anker”

Er zijn altijd wel mensen die met mijn werk aan de haal gaan. Aan de ene kant is dat een teken dat ik het goed heb neergezet, maar ik sta niet toe lukraak te kopiëren voor andere dan puur privé doeleinden zonder daar schriftelijke toestemming voor te vragen.

De redactie heeft alles is in het werk gesteld de rechten van dit werk te eerbiedigen. Omdat het niet mogelijk was te achterhalen wie de rechthebbende is, en omdat dit werkje slechts verschijnt in een relatief beperkte lezerskring, is besloten dit te publiceren voor de lezers van “ten Anker”.

HOOFDSTUK XXVIII.

Gunstiger uitzichten in 1673. — Verschillende maatregelen van Willem III. — Twee gevechten van de Nederlandsche vloot met die van Engeland en Frankrijk op de vlakke van Schooneveld. — Beveiliging der kust. — Roemvolle zeeslag bij Kijkduin. — Geestdrift in de Republiek. — Algemeen verlangen naar vrede. — C. Evertsen en Binckes in West-Indië — Zonderling tweegevecht. — Levendige kaapvaart.

Bij den aanvang van 1673 was de staatkundige gezichteinder merkelyk opgeklaard, doch geenszins helder. De vijandelijke troepen, die slechts voor een gedeelte het gebied der Republiek hadden verlaten, waren nog talrijk genoeg om de meeste veroverde plaatsen bezet te houden. Blijkbaar hadden Frankrijk en Groot-Brittanje de hoop niet opgegeven om de Republiek geheel te onderwerpen. Uitdrukkelijk verklaarde de Kanselier van het laatste, in zijne aanspraak tot het Parlement, dat men der Republiek het lot van Oud-Karthago had toegedacht. De vergelijking was zeker eervol, doch niet minder onheilspellend. Gelukkig kon men echter eene dergelijke bedreiging gemakkelijker uiten, dan volvoeren. Sedert de verheffing van den Prins, had de Republiek reeds zooveel gewonnen, dat hare regenten niet langer de meest vernederende voorwaarden in overweging behoeften te nemen. Te gelijkertijd was de lust tot den oorlog in Engeland dermate bekoeld, dat het bestuur op den handelsnaujver moest werken om de natie wat te bezielen.

Eene wijle zag de Republiek zich door Brandenburg verlaten; doch zij ontving daarentegen eerlang steun door hare verbonden met den Keizer van Duitschland, met Spanje, Lotharingen en Denemarken. Voor het einde van 1673 ontruimden de Fransche, Munstersche en Keulsche benden nagenoeg het gansche grondgebied der Republiek. Zee- en landmacht hadden, tot het behoud van het eene en de herovering van het andere gedeelte, krachtig medegewerkt. Tijdens den vredehandel, die in Juni te Keulen werd aangeknoopt, konden de Nederlanders eene stoutere taal voeren, dan een jaar geleden. In één woord, de zaken namen in 1673 voor de Republiek een even onverwachten als gewenschten keer. In hoeverre de vloot tot deze uitkomst had bijgedragen, moet nu worden nagegaan.

Vooraf zij opgemerkt, dat Willem III, die na zijne verheffing een gezag bezat, hetwelk sedert twee en twintig jaren niet was uitgeoefend, met woord en daad toonde, dat het zeewezen hem belang inboezemde. Hij maakte zich niet schuldig aan de eenzijdigheid, waarmede vorige regenten de verdediging van den zeekant behartigd, en die van de landzijde verzuimd hadden. Uit zijne brieven en besluiten blijkt, dat hij de vloot niet uit het oog verloor, terwijl hij, als generaal, te land werkzaam was. Opdat het haar niet aan zeevolk zou ontbreken, werden de kaapvaart, de visscherij en de vaart op sommige havens verboden of ten minste zeer beperkt. Tot aanmoediging van het personeel, vernieuwde de Stadhouder een aantal bepalingen, die van het vorige bestuur afkomstig waren. Zelfs de wijziging der vlag, waaruit gedurende het stadhouderlooze bewind de Oranjekleur was verdwenen, liet hij zich welgevallen. Terwijl hij eenige minder bekwame kapiteins ontsloeg, die echter de opperbevelhebber liever niet had willen aan wijzen, bracht hij tot groote vreugde der zeelieden eene verzoening tot stand tusschen de Ruyter en C. Tromp, waarna hij dezen, in de plaats van den gesneuvelden van Genth, tot Luitenant-Admiraal bij het Collegie van Amsterdam benoemde. Ter voorkoming van alle geschil over den voorrang, schonk hij aan de Ruyter den titel van Luitenant-Admiraal-Generaal, met belofte aan Tromp, dat ook hem, bijaldien de opperbevelhebber voor hem kwam te overlijden, dezelfde onderscheiding zou te beurt vallen. Inmiddels had de Prins op eene sterke uitrusting ter zee aangedrongen, waaraan de grootste behoefte was, zoolang de vereenigde koninklijke vloten de Republiek van den zeekant bleven bedreigen.

Hoe belemmerend moest echter de zware schuldenlast der Admiraliteiten niet werken, nu alle kosten nagenoeg uitsluitend voor rekening van Holland en Zeeland kwamen. Friesland, ofschoon insgelijks behouden gebleven, verkeerde toch in zoo benarde omstandigheden, dat het weinig of niets voor de vloot kon doen. Alleen de Oost-Indische Compagnie was bij machte de regeering te ondersteunen en verstrekke haar twee millioen gulden. Hierdoor en door de toegestane gelden, waren de Admiraliteiten van Holland en Zeeland in staat krachtig aan de uitrusting der vloot te doen arbeiden. Maar het scheelde weinig, of een brandstichter had de loffelike pogingen der Amsterdamsche verijdeld. Hij werd echter nog bijtijds gegrepen en gestraft. Een niet gering bezwaar was, dat alle voorzorgen tot het beschikbaar houden van een voldoende aantal zeelieden, niet ten volle aan het oogmerk hadden beantwoord, zoodat sommige schepen met eene te kleine bemanning uitgezonden, andere, wegens gebrek aan volk, binnengehouden moesten worden.

Voornemens zijnde de bewegingen der Britsche vloot op de Theems te belemmeren, liep de Ruyter, in de eerste dagen van Mei, met de schepen van de Maas uit. Na buitengaats eenige bodems van de reede van Texel bij zich gekregen te hebben, lag hij den 10^{den} der genoemde maand op de vlakte van Schooneveld ¹⁾ ten anker, met 80 zeilen, waaronder 43 oorlogsschepen en fregatten, 18 branders en 8 zinkschepen. Zonder op het Zeeuwsche eskader te wachten, stak de Admiraal naar de Engelsche kust over, waar hij het vaarwater op de Theems door middel der gemelde zinkschepen onbruikbaar hoopte te maken. Hij kwam echter te laat om het uitloopen van het gros der Engelsche vloot te verhinderen, en moest, wegens mistig weder en andere bijkomende omstandigheden, het gansche plan opgeven. Dit was te meer raadzaam, omdat de Nederlandsche bevelhebbers van de vereeniging der Britsche en Fransche schepen, welke eerst den 26sten tot stand kwam, slechts onvolkomen berichten hadden, en zij dus niet wisten, hoe groot het gevaar was, dat van den zeekant kon opdagen. De onvoltalligheid hunner eigen vloot maakte het verkieslijk naar Schooneveld terug te keeren, waar eerlang andere schepen tot versterking aankwamen.

Terwijl men de nadering der vijandelijke vloot dagelijks te gemoet zag, achtte de Prins het noodig de bemanning der Nederlandsche tot plichtsbetrachting aan te sporen en tegen alle plichtverzuim te waarschuwen. Hij deed het door middel van een brief, waarin hij er op wees, dat de gansche Christenheid de oogen op de Nederlandsche zeemacht had gevestigd, en waarin hij den lafhartigen herinnerde, dat later geene plaats voor hen gevaarlijker zou wezen, dan de eigen havens. Vooral de laatste woorden maakten een diepen indruk. Omstreeks denzelfden tijd beval de Prins, dat men het oude geschil over den voorrang, hetwelk de Vice-Admiraal Evertsen weder had opgerakeld, voorloopig zou laten rusten en zich inmiddels aan het gebruik houden. Geene schepen verwekten door hunne komst grooter blijdschap, dan de zes, waarmede de Luitenant-Admiraal C. Tromp zich den 28sten Mei bij de vloot voegde. Hij werd ook door den opperbevelhebber goed ontvangen, en noodigde dezen omgekeerd tegen den 1sten Juni bij zich aan boord ter maaltijd. Terwijl de voornaamste hoofdofficieren, ten gevolge dier uitnodiging, op de *Gouden Leeuw* (82) aan tafel zaten, kwam er bericht van de nadering der vijandelijke vloot.

1) Schooneveld of Scoeneveld, oudtijds een eiland in het noordwesten van Vlaanderen, in den mond van de Hont of Westerschelde, dat in de 14de eeuw door de zee verzwolgen is, en zijn naam gelaten heeft aan eene zandbank in de Noordzee, niet ver van de Zeeuwsche kust. De zee, in de nabijheid dier bank, komt in de geschiedenis des vaderlands wel voor onder den naam van vlakte van Schooneveld.

Onder de 140 à 150 zeilen, welke de onzen in 't zicht kregen, schijnen 80 à 90 oorlogsschepen en 35 of 40 branders geweest te zijn. Wat echter de vijandelijke macht aan materieel mocht voor hebben, werd andermaal in ons voordeel opgewogen, door de ongunstige stemming, die onder een gedeelte harer bemanning heerschte. De Britten toch, reeds weinig ingenomen met de samenwerking der Franschen, waren ontevreden over de verandering, die om staatkundige redenen in het personeel was gekomen. De Hertog van York was door Prins Robert vervangen, omdat de Test-Acte, die allen Katholieken het bekleeden van ambten onmogelijk maakte, voor hem, die in 1669 tot de Katholieke kerk was overgegaan, een overwegend bezwaar opleverde, daar hij den gevorderden eed niet kon afleggen, hetgeen hem zelfs noopte, weldra afstand te doen van zijne hooge waardigheid bij het Britsche zeewezen. Slechts aarzelend had de Koning Prins Robert benoemd, die met den geheelen oorlog niet was ingenomen. Hij was bovendien misnoegd, omdat Spragg en niet Robert Holmes tot Admiraal der blauwe vlag was aangesteld. Het Fransche eskader stond, evenals in 1672, onder den Graaf d'Estrées, die thans met zijne schepen den middeltocht vormde, vermoedelijk omdat hij dan minder gelegenheid tot wijken zou hebben. Prins Robert zelf commandeerde het eskader der roode vlag.

In het begin van Juni telde de Nederlandsche vloot 64 oorlogsschepen en fregatten, 14 adviesjachten en 25 branders, gezamenlijk voerende 3800 stukken en 18.000 man. Uit Zeeland waren slechts drie of vier bodems komen opdagen; die uit Friesland waren allen weggebleven. Hoewel de onzen den 2^{den} Juni, toen de vijand eene aanvallende beweging scheen te maken, met de ebbe wat uit den wal liepen, zoo oordeelden zij het, uithoofde van het verschil in strijdkrachten, toch raadzaam slechts eene afwachtende houding aan te nemen. Verscheidene

dagen bleven de vloten in elkanders nabijheid, daar de onzen niet voornemens waren een aanval te doen, terwijl de tegenpartij hierin door storm werd verhinderd.

Op den 7^{den} Juni, den verjaardag van den slag bij Solebay, zonden de vijandelijke bevelhebbers vroeg in den morgen een eskader vooruit, hetwelk uit schepen van de verschillende gedeelten hunner vloot was samengesteld. Nauwelijks hadden de onzen het ontwaard, of de Ruyter seinde de bevelhebbers aan boord, die zijn vlaggeschip nog niet allen hadden verlaten, toen het vijandelijke eskader, dat uit 9 Fransche en ruim 20 Engelsche schepen bestond, tussen twaalf en één uur, de Nederlandsche voorhoede onder Tromp bereikte. Ondanks het oponthoud, dat veler afwezigheid had veroorzaakt, waren de meeste Nederlandsche bevelhebbers verwonderlijk snel gereed. Het vijandelijke eskader was daarom genoodzaakt te wijken, en de schepen, waaruit het bestond, sloten zich hier en daar bij het gros der vereenigde vloot aan. Dit verklaart ons, waarom de meeste berichten van het dooreenliggen der Fransche en Engelsche schepen gewagen. Ook was het ongetwijfeld de eerste aanleiding tot zekere verwarring, welke d'Estrées in zijn rapport poogde te verbloemen.

Tromp liet, zoodra hij aan boord van de *Gouden Leeuw* was teruggekeerd, alles klaar maken tot het gevecht. Er werd een gebed gedaan, en ieder man der equipage kreeg tot aanmoediging een glas brandewijn. Omstreeks te twee uren bereikte de voorhoede der vijandelijke vloot, die in den vorm eener halve maan naderde, het eskader van Tromp. Zij bestond uit de schepen der roode vlag onder Prins Robert, waarbij zich eenige der vooruitgezonden Fransche schepen hadden aangesloten, die zelfs het gevecht openden, hetgeen de onzen in den waan bracht, dat zij met het eskader van d'Estrées te doen hadden.¹⁾

1) Brandt en de levensbeschryver van Tromp zeggen ten onrechte dat Tromp met d'Estrées en het eskader der witte vlag streed, welke laatste uitdrukking zelfs in den brief van de Ruyter wordt gevonden. Het journaal a/b van Tromp gehouden, zegt duidelyk schepen der witte en roode vlag, en noemt later Prins Robert. Valbelle en d'Estrées noemden de Fransche schepen, die zich by de roode vlag hadden aangesloten. In navolging hiervan doet het ook Guérin, 1 p. 459. Het verhaal in Engeland uitgegeven en de la Neuville (Baillet), IV p. 144, zyn op dit punt duidelyk.

De genoemde Fransche bevelhebber geraakte iets later slaags met de Ruyter, en Bankert met Spragg. Daar Bankert weldra ondersteuning behoefde, liep de Ruyter met den middeltocht zuidwaarts en verwijderde zich hierdoor van zijne voorhoede onder Tromp, waarvan hij dezen echter kennis gaf door middel van een adviesjacht. Uren lang streden de achterhoeden en middeltochten, afgescheiden van hunne voorhoeden. Bankert en de Ruyter braken met een klein getal schepen door de slagorde des vijands heen. „Zij hebben toch nog ontzag voor de Zeven Provinciën” riep de Ruyter, op den naam van zijn schip zinspelende, toen hij een aantal vijandelijke bodems zag uiteenstuiven. Hij zelf kwam er beter af, dan Bankert en anderen, onder welke vooral kapitein Cuilenburg met de *Deventer* (66), het zwaar te verantwoorden had, toen kapitein Gabaret dezen zeer beschadigden bodem met de *Tonnant* enterde, hetgeen zulk een panischen schrik teweeg bracht, dat meer dan dertig Nederlandsche matrozen de vlucht namen. Cuilenburg verweerde zich echter dermate met de hem trouw geblevenen, dat hij zijn schip behield, ofschoon in bijna hopeloozen toestand.

Eenige vijandelijke bodems, door de laatste manoeuvre der onzen afgesneden, waren gemakkelijk te veroveren geweest, bijaldien de Ruyter het niet beter gevonden had, het behaalde voordeel niet te vervolgen en van den vijand af te wenden. Dit besluit, hoe vreemd het oppervlakkig moge schijnen, pleit voor zijn talent als opperbevelhebber, hetwelk ook deskundigen bij de tegenpartij wisten te schatten. Zeer terecht begreep de Ruyter, dat het najagen van enkele vijandelijke bodems, ook wanneer het den besten uitslag had, te duur betaald zou wezen met de nederlaag zijner voorhoede, over welker lot hij in de grootste onzekerheid verkeerde.

Zoodra de opperbevelhebber tot veler verbazing op zulk een tijdstip had gewend, zette hij den koers noordwaarts. En het was hoog tijd; want Tromp, die zich naar gewoonte met de *Gouden Leeuw* uitmuntend had gekwetend, ware misschien op den duur tegen het eskader van Prins Robert niet bestand geweest. Omstreeks te vijf uren had hij zijn ontramponneerd vlaggeschip,

waarop zich honderd dooden en gekwetsten bevonden, moeten verlaten en was hij op de *Prins te paard* overgegaan. Nauwelijks ontwaart hij thans de Ruyter en Bankert met hunne schepen, of hij roept: „*Mannen, daar is Bestevaer, die komt ons helpen. Ik zal hem ook niet verlaten, zoo lang als ik adem kan scheppen.*” Onverschrokken zet hij den strijd voort, totdat de groote mast van zijn tweede schip, een paar uren later door een vijandelijk schot getroffen, over boord valt. Hij begeeft zich nu op de *Amsterdam*, en moet dezen bodem na het einde van den strijd weder verwisseld hebben met de *Komeetstar*, VANWAAR hij in den daarop volgenden nacht zijn brief aan de Staten-Generaal dagteekende.

Hoe verbazend door elkander moeten de schepen der verschillende eskaders tegen den avond hebben gelegen, als wij den bevelhebber van de *Glorieux*, die eigenlijk van den middeltocht was, hooren verklaren, dat hij den mast van de *Prins te paard* had neergeschoten, ten aanschouwen van d'Estrées, en op niet meer dan een pistoolschot afstands van Spragg ¹⁾. Thans gedroegen de Franschen zich uitstekend, ofschoon hun ijver meermalen te ver ging en de verwarring, die onder de vijandelijke vloot heerschte, grootendeels voor hunne rekening kwam. Tromp en de zijnen hadden het langst en het hevigst gevochten; Bankert daarentegen het nadeeligst. Spragg beweerde eenig voordeel behaald te hebben, dat evenwel ten slotte

¹⁾ *Met reden zegt Lapeyrouse Bonfils in zijne Histoire de la marine Francaise, I p. 149: „Il suffit de lire le récit de ces combats, pour comprendre l'impossibilité d'en faire des plans avec exactitude.”*

weinig baatte, omdat de vereenigde vloot tegen den avond uit vrees voor de banken dieper in zee stak. De onzen mochten er zich op beroemen, dat zij haar hadden afgeweerd, zonder een enkel schip verloren te hebben, behalve eenige branders. Noch de onzen, noch de vijanden hadden van deze soort van schepen eenig voordeel gehad, waarom de Ruyter, na den slag, schreef: „*De branders van wederzyden hebben weinig effect gedaan; nochtans zyn er veel vernield en verbrand geworden.*” Onbekend met den juisten uitslag, vleiden de Nederlandsche bevelhebbers zich, dat de vijand minstens 3 of 4 schepen had verloren, waarvan deze zelf echter geene melding maakt. Hume beroept zich bij deze gelegenheid op de moeielijkheid, om een zeegevecht nauwkeurig voor te stellen, en noemt den uitslag onbeslist. Verlies aan schepen was er zeker niet van beteekenis geleden; maar de vijandelijke vloot week na het gevecht, onder begunstiging van den nacht, terwijl de onze, met vuren op, hare standplaats behield. Men stelde zelfs alles in het werk, om zich tot een nieuw gevecht voor te bereiden. Onder de weinige bodems, die men wegens bekomen schade moest opzenden, behoorde de *Deventer*, die door een misslag van den loods strandde, waarbij de dappere bevelhebber met het grootste gedeelte zijner bemanning het leven verloor. De Vice-Admiraal Schram en de Schout-bij-nacht Vlug waren gesneuveld.

De *Jupiter*, gevoerd door kapitein Bakker, was een paar uren in 's vijands handen geweest, maar gelukkig door de bemanning heroverd. Dit is vermoedelijk het schip, op welks verovering de tegenpartij zinspeelt.

Opmerking verdient eene uitdrukking, volgens het verhaal van Brandt, den levensbeschrijver van de Ruyter, bij dit gevecht op de vlakte van Schooneveld door de matrozen op de *Zeven Provinciën* gebezigd, toen iemand wilde vuren op de sloep, waarmede de bemanning van een vijandelijken brander, die in den grond geboord was, zich trachtte te redden. „*Dat zou moordenaarswerk zijn,*” riepen zij uit, „*laat die arme menschen maar varen; want zij kunnen ons nu geen kwaad doen.*” Hiermede spraken zij eene ernstige waarheid uit, die in tijden van barbaarschheid en groote verbittering niet zelden was uit het oog verloren. Men treft een ongewapenden vijand niet voorbedachtelijk. Zodoende kan men, waar duizenden door het recht van den oorlog sneven, een moord op zijn geweten laden. Tot op zekere hoogte kan echter dezelfde verontschuldiging, die Bynkershoek laat gelden, waar het gevecht tot in neutraal vaarwater wordt voortgezet, hier toepasselijk geacht worden.

Vooreerst moest de vijand zijne landingsplannen, zoo hij die werkelijk had gevormd, opgeven; maar de vereenigde vloot had geenszins eene beslissende nederlaag geleden en bleef zich in de nabijheid der onze ophouden. Harde wind belette haar slechts den strijd te hervatten, waarop beide partijen zich inmiddels voorbereidden. Welke gevoelens het Nederlandsche personeel bezielde, moge blijken uit deze woorden van een der kapiteins: „*Wy hoope door*

Godts genade dat wy 't soodaenigh sullen maken, dat als wy int vaderlant komen, de gemeente ons sulle respecteren, in plaats van met vingers naer te wysse ofte met steene te goeije; want 't is beter hier voor 't vaderlant te sterven als met ongeneuchte van de gemeente thuys te komen."

Liet de stemming op de vijandelijke vloot iets te wenschen over, met hare behoeften was het op dit tijdstip treurig gesteld; want er bestond zelfs gebrek aan garen en naalden. Bovendien waren vele schepen opgezonden, en verkeerden de meeste van de 118 overgeblevene in een alles behalve uitmuntenden staat. Dit was ook het geval met de *Royal Charles*, hetgeen Prins Robert bewoog zijne vlag op de *Royal Sovereign* over te brengen.

De Nederlandsche bevelhebbers, wier macht door de komst van enkele nieuwe schepen, onder welke ook fregatten door particulieren uitgerust, nagenoeg dezelfde was als op den 7^{den} Juni, stelden zich thans de vraag voor, of het wenschelijker ware in de afwachting houding te volharden, dan wel aanvullender wijze te handelen. Zij besloten tot het laatste en gingen den 14^{den} Juni, tusschen elf uren en half twaalf, onder zeil. De Engelschen en Franschen hadden dit nauwelijks gezien, of zij volgden het gegeven voorbeeld, maar om zich, onder begunstiging van denzelfden wind, die de onzen nader bracht, te verwijderen. Het ware den Britten en Franschen met hunne beter bezeilde schepen niet moeielijk gevallen, buiten het bereik der onzen te blijven, indien allen hiernaar eenparig hadden gestreefd. Maar er heerschte groote verwarring in de vijandelijke vloot, zonder dat het duidelijk blijkt door wiens toedoen. Een verdediger van Prins Robert schreef, dat Spragg, toen hij de toebereidselen der onzen gezien had, zich zes mijlen ver naar het schip van den opperbevelhebber had laten roeien, waardoor het eskader der blauwe vlag te zeer aan zichzelf overgelaten en bij de komst der onzen niet behoorlijk gereed was. Anderen weten het aan de onbekwaamheid van Prins Robert, dien sommigen zelfs beschuldigden van, in de tegenwoordigheid des vijands, zijne geheele slagorde te hebben veranderd. Tusschen vier en vijf uren, bereikte Tromp met de voorhoede de schepen der blauwe vlag. Vervolgens kwam de Ruyter bij den middeltocht onder Prins Robert, terwijl Bankert het eskader van d'Estrées te bevechten kreeg, hetwelk de achterhoede vormde. Op hunne beurt ondervonden thans de Nederlandsche bevelhebbers, welk nadeel het bezit van den loef kan opleveren; want velen hunner konden, wegens het overligen der schepen, de onderste laag niet gebruiken, hetgeen zij echter spoedig verhielpen, door hun geschut te loefwaart te boord te halen en hun zeil op te geien. Hoe gevaarlijk het wezen kon een schip te commandeeren, dat andere veel in bezeildheid overtrof, bleek uit hetgeen den Vice-Admiraal Sweers wedervoer, terwijl de Nederlandsche voorhoede onder Tromp met volle zeilen de wijkende voorhoede des vijands poogde te achterhalen. Sweers geraakte hierbij met de *Olifant* (82) te zeer vooruit, en moest, na door Spragg en diens Vice-Admiraal deerlijk gehavend te zijn, tegen acht uren afhouden. Het ergste was, dat Tromp dit ongeval, hetwelk zijn Vice-Admiraal overkwam, later aan andere beweegredenen toeschreef. Men gaf Spragg de schuld van hetgeen zijn eskader te lijden had. De middeltochten waren niet ernstig in gevecht geweest; d'Estrées had zich eerst aan den aanval weten te onttrekken en ten slotte weinig of niets gedaan. Misschien was het geene ramp voor de vijandelijke vloot, dat de onzen haar veeleer dreven, dan bevochten. Volgens een ooggetuige, bestond er zoodanige weifeling bij den Britschen opperbevelhebber, dat deze bij herhaling de seinvlag tot het gevecht liet waaien en innemen, hetgeen de Ruyter verbaasd deed uitroepen: „*Wordt hij gek, of wat komt hem over!*” Intusschen viel de avond, en hield de Ruyter af, nadat het donker was geworden. Hij had zijn oogmerk, het verwijderen der vereenigde vloot, ten volle bereikt en aanvaardde den terugtocht naar Schooneveld. 's Anderen daags was geen vijand meer te zien. Dat niet één Nederlandsch schip bij deze gelegenheid was verloren gegaan, gaf zeker rechtmatige stof tot blijdschap. Maar nog grooter was de opgewondenheid der zeelieden, omdat het hun thans was gelukt, in den letterlijken zin des woords, den vijand van de vaderlandsche kusten te verdrijven. Alleen onder den eersten indruk van het gebeurde kon men het doen voorkomen, alsof eene zoo gewenschte uitkomst door groote en langdurige inspanning was verkregen. Er was in het midden van zomermaand, van vijf uren tot aan het vallen van den avond gestreden, en niet eenmaal door alle schepen. Dit geeft echter niet het recht aan een Fransman om de gansche ontmoeting, die voor Nederland heilzame gevolgen had, dood eenvoudig met stilzwijgen voorbij te gaan, als ware er den 14^{den} Juni niets ter wereld tusschen de beide vloten voorgevallen.¹⁾ ¹⁾ *Sue, Histoire de la marine Francaise, III p. 82, waar gezegd wordt, „l'escadre Francaise qui, lors de l'engagement du 7 Juin, avait été*

placée au corps de bataille, ne conserva pas ce poste, lors de ce nouveau combat.” Hier volgt de slag van 21 Augustus. Maar dit is niet de eenige onnauwkeurigheid van den schrijver, wiens geschiedenis der Marine hoofdzakelijk aan de daarin voorkomende bescheiden hare waarde ontleent.

Begrijpelijker is het, dat de Britten hun best deden, om de ware toedracht der zaak zooveel mogelijk te verbergen. Zij wezen er op, dat de Engelschen en Franschen dieper in zee staken, om de onzen buiten de banken te lokken, en daarom eerst te vijf uren stand hielden. Dat zij het een tijd lang deden, vermelden ook de Nederlandsche berichten; doch wat de Britten er bij voegen van eene vervolging der Nederlandsche vloot van twee tot zes uren van den volgenden morgen, is met de verklaring der onzen, dat er den 15^{den} geen vijand meer te zien was, volstrekt niet te rijmen, tenzij men aanneemt, dat het zoeken slechts voor de leus was; want Prins Robert had de Nederlandsche vloot, die hij te middernacht nog kon zien, bij een ernstigen wil, in dat tijdsverloop moeten achterhalen. Den 15^{den} Juni lag de Nederlandsche vloot weder rustig op de vlakte van Schooneveld, en liep de vereenigde zeemacht van Frankrijk en Engeland met vele beschadigde schepen de Theems binnen. Prins Robert had echter, wat men hem moge verwijten, aan het mislukken der onderneming minder schuld, dan zij, die hem om staatkundige redenen dermate tegenwerkten, dat hij met ontoereikende middelen en een kwalijk te vertrouwen bondgenoot in den strijd moest gaan.

In vergelijking met vroeger, was thans de toestand van het materieel der Nederlandsche vloot zeer goed te noemen. Onder het personeel, ofschoon het zich in den strijd even verdienstelijk kweet, als te voren, heerschte echter niet altijd de gewenschte overeenstemming. Zoo beschuldigde Tromp met zijne gewone drift, zelfs ten aanhooren der Gedeputeerden, die na den slag aan boord waren gekomen, den Vice-Admiraal Sweers van lafhartigheid. En het ware van harde woorden tot dadelijkheden gekomen, bijaldien de Gedeputeerden het niet hadden verhoed. Onder den indruk van dit tooneel, gelastten zij, in naam der Staten-Generaal, dat alle leden van den kriegsraad „*zich van ooplopendheden moesten onthouden.*” Ten einde het bestaande geschil uit te maken, bevalen zij een onpartijdig en nauwkeurig onderzoek, hetwelk geheel ten gunste van Sweers uitviel, hoewel deze, wegens zijn kort daarop gevolgden dood, geene volledige genoegdoening kreeg. Onderwijl bleef de Nederlandsche vloot voorloopig op de haar aangewezen standplaats, nabij de kust van Zeeland, waar zij den noodigen voorraad ontving, terwijl de bevelhebbers eenige schepen op verkenning uitzonden. Het bericht, dat zij medebrachten van den ijver, waarmede men in de Engelsche havens aan het herstel der vloot arbeidde, en van de maatregelen, die er blijkbaar tot het doen eener landing werden genomen, gaf den Nederlandschen bevelhebbers aanleiding met hunne scheepsmacht wat dieper in zee te steken. Zij moesten echter weldra terugkeeren, wegens de vele en ernstige ziekten onder hunne bemanning, welk verschijnsel nog geruimen tijd aanhield, nadat de vloot op hare vroegere standplaats was teruggekeerd. Zij bleef er de naderende gebeurtenissen verbeiden en kreeg van tijd tot tijd versterking, ook door enkele schepen uit Friesland. Niets verhinderde op dit tijdstip het verkeer met de Nederlandsche havens. Een aantal rijk geladen koopvaarders kwamen tot veler blijdschap behouden binnen, terwijl andere bodems van dezelfde gunstige gelegenheid gebruik maakten om te vertrekken. Men kan hieruit zien, hoe levendig de handelsbeweging was, zelfs te midden van den hardnekkigen krijg, dien de Republiek tot het behoud harer zelfstandigheid moest voeren. Zoodra de vijandelijke vloot in het laatst van Juli was uitgezeild, had de Nederlandsche koopman weder overvloedige reden tot bezorgdheid, en kwam er aan de tijdelijke werkeloosheid der Nederlandsche vloot een einde. Nauwelijks hebben hare bevelhebbers toch de gewichtige tijding ontvangen, of zij besluiten den vijand te gemoet te zeilen. Zij

weten niet, dat Prins Robert slechts last heeft hen noordwaarts te lokken, om hun dan in de ruimte slag te leveren en vervolgens op Texel of daaromtrent te landen, terwijl inmiddels Zeeland door een aantal transportschepen met krijgsvolk, die te Yarmouth lagen, zou worden aangetast. Maar het ontwijken van den strijd door Prins Robert, ook nadat de Ruyter reeds buiten de banken was, boezemde dezen eenig wantrouwen in, en deed hem de vervolging staken. Hij doorzag het plan van den vijand en verijdelde het, door zich weder naar Schooneveld te begeven.

Den 2^{den} Augustus vertoonde de vijandelyke vloot zich voor den mond der Maas. Sommige harer lichte bodems deden er zelfs, onder prinsenvlag, eenige schoten, alsof zij loodsen noodig hadden. Maar deze roken spoedig lont en keerden terug. De plannen, om op dit punt te landen, schenen echter niet ernstig gemeend te zijn; want mist en ebbe, welke hen aanvankelijk tegenwerkten, waren toch slechts hinderpalen van zeer voorbijgaanden aard. In stede van eene nadere gelegenheid af te wachten, wendde het gros der vijandelijke vloot den steven noordwaarts, en zeilde, dicht langs den wal, voorbij Scheveningen, Zandvoort en Wijk-aan-Zee, tot op de hoogte van Texel.

Onzeker met betrekking tot hetgeen de vijand in zijn schild voerde, namen de Staten en de Stadhouder verschillende maatregelen tot verdediging der kust. Hieronder behoorde ook een bevel aan de Ruyter, om met 's lands vloot Schooneveld te verlaten en wat noorderlijker te gaan liggen. Nadat hieraan terstond voldaan, en de vloot tot voor de Maas genaderd was, spraken de vier hoofdbevelhebbers den 8sten Augustus als hun gevoelen uit, dat hunne tegenwoordige ligplaats de verkieslijkste zou wezen, tot beveiliging van Holland en Zeeland. Bij herhaling beraadslaagden de zeeofficieren met de gemachtigden der Staten en den Raadpensionaris Fagel over de gewichtige vraag, wat er thans moest worden gedaan. Men verzekerde, dat voor de veiligheid der gansche kust overvloedig was gezorgd, maar dat nu ten behoeve der retourschepen, over welker lot de Bewindhebbers zeer ongerust waren, iets behoorde te worden beproefd. Wat de officieren betrof, deze schrikten niet terug voor de overmacht van den vijand, maar wilden hem opzoeken en aantasten.

De Staten van Holland waren van dezelfde meening als de krijgsraad en wenschten dat de vloot aanvallender wijs zou handelen. Op hun verzoek begaf zich de Prins, die onmiddellijk uit het leger was teruggekeerd en de gansche kust tot aan den Helder had opgenomen, den 12^{den} Augustus ook naar de vloot, waar zijne tegenwoordigheid eene uitbundige geestdrift opwekte. Hij overwoog rijpelijk de gevormde plannen, en gaf vóór zijn vertrek den opperbevelhebber een schriftelijken last, die aan het slot inhield:

„Wy hebben derhalven goedt gevonden, Uw E. mits deezen te ordonneren, dat Uw E. zonder eenigh moment tydtverlies, 't anker zal lichten, de vyanden van deezen Staat met 's Landts vloote volgen, de zeegaten deezer landen, tot die van Texel en 't Vlie toe, onder Godes genadigen zegen, voor de Oost-indische retour- en andere scheepen, met de maght van 't Landt zal openen en veilig maaken, dezelve retourscheepen, de kusten deezer Landen naaderende, zoo veel moogelijk protegeren, ende de voorschreeve zeegaaten van de voorzeide vyanden, met zyne Goddelyke Majesteits hulpe, bevryden zal: zoo nochtans, dat, in gevalle de voorschreeve vyanden de voornoemde zeegaaten zouden moogen koomen te openen en verlaaten, het niet noodigh weezen zal de voorschreeve vyanden aan te grypen ofte te volgen, 't en waare Uw E. oordeelde, dat Uw E. haar in zoodanigen gevalle met advantage zoude kunnen aantasten.”

Daags na 's Prinsen bezoek, ging de Ruyter tot opvolging van den gemelden last met zijne vloot onder zeil; doch hij had, evenals de tegenpartij, dagen lang met storm te kampen. Toen het weder den 19^{den} bedaarde, scheen de vijand den strijd, dien hij met voordeel had kunnen aangaan, niet te zoeken. Hij veroverde echter een der verwachte retourschepen, hetwelk denzelfden dag onder zijne vloot was geraakt. Twee dagen later waren de onzen

op de hoogte van Kijkduin, en achtten de Nederlandsche bevelhebbers het tijdstip gekomen, waarop zij tot handelen moesten overgaan.

Nagenoeg alles, wat men bij het aangaan van een zee strijd kan verlangen, hadden de onzen den 21sten Augustus in hun voordeel. Zij bezaten den loef, bij een afluigen wind, en bevonden zich zoo dicht bij den wal, dat honderden landgenooten van de bedrijven der vloot getuigen konden zijn. Eene zoo schoone gelegenheid wenschte de Ruyter niet ongebruikt te laten. Zijne macht bestond op dat oogenblik uit 75 oorlogsschepen en fregatten, 22 branders en 18 adviesjachten, die gezamenlijk ruim 4200 stukken en nagenoeg 20.000 man voerden. Onder de Ruyter, die zelf den middeltocht commandeerde, hadden Tromp en Bankert weder het bevel over de beide andere eskaders.

Behalve de kleine vaartuigen, telde de vijandelijke vloot 90 oorlogsschepen en 28 branders. Hare bewapening en bemanning zijn niet nauwkeurig bekend. Prins Robert, die haar in den vorm eener halve maan had geschaard, commandeerde zelf het centrum, terwijl de andere eskaders door Spragg en d'Estrées werden aangevoerd.

Nadat alles aan boord der Nederlandsche vloot gereed was, ging deze onder zeil, zoodanig gerangschikt, dat zij in de vijandenlijke slagorde sloot, waardoor alle schepen zooveel mogelijk dienst konden doen. De vijand wachtte haar behoorlijk af. Toen de beide vloten te half acht wendden, kwamen de eskaders van Bankert en d'Estrées, die aanvankelijk de achterhoeden vormden, in de voorhoede. Een uur later geraakten eenige hunner schepen slaags, terwijl andere gedeelten onzer vloot den vijand iets later bereikten.

Prins Robert en d'Estrées verklaarden eenparig, dat een Zeeuwsch eskader den eersten aanval had gedaan, ofschoon zij zich in den bevelhebber hiervan bedrogen. Het werd dapper ontvangen door de voorste Fransche schepen onder Martel, die eerst kort geleden bij de vloot was gekomen. Al zijne krijgsmakkers volgden echter geenszins het door hem gegeven voorbeeld.

Zonderling was voorwaar de houding van d'Estrées zelve. Hij beweerde, dat een opkomende mist, waarvan trouwens alle berichten gewagen, hem had belet gedurende den voormiddag iets van belang te ondernemen. De onzen, die het anders begrepen, zeiden, dat de Fransche schepen, die zich aan lij bevonden, waren geweken, hoewel enkele kapiteins hun plicht hadden gedaan. Intusschen hield Prins Robert het er voor, dat de Fransche Vice-Admiraal, nadat het weder opgeklaard en de wind een weinig in zijn voordeel veranderd was, hiervan geen gebruik had gemaakt. Zeker ontbrak het den Graaf d'Estrées niet aan moed, waarom de onzen zijn vreemd gedrag aanstonds uit een geheimen last poogden te verklaren. Martel deed wat hij kon, maar vond geen steun. Zelfs kregen eenige Nederlandsche schepen, die hij werkelijk in het nauw had gebracht, de gelegenheid zich te verwijderen, en wel midden door het Fransche eskader. Bankert, die spoedig ontwaarde, hoe weinig genegenheid er bij de Franschen tot een ernstig gevecht bestond, liet hen verder slechts door eenige zijner schepen in het oog houden, en begaf zich met de andere naar den middeltocht, waar zij vermoedelijk niet onwelkom zouden zijn. Gedurende den voormiddag, hadden de Ruyter en Prins Robert elkander met hunne eskaders hevig bevochten. Herhaalde malen waren zij door elkander heen geloopt, nu eens de eene, dan weder de andere den loef hebbende. Uitmuntend bedienden de onzen hun geschut, hetwelk zij nagenoeg driemaal zoo snel afvuurden, als de tegenpartij. Maar ook hier werden de bevelhebbers een uur lang in hunne bewegingen belemmerd, door mist en regen, welke ongunstige weersgesteldheid, volgens Prins Robert, den ganschen voormiddag aanhield. Dit belette evenwel niet, dat beide partijen elkander zooveel mogelijk afbreuk poogden te doen. Zoo tastte de Luitenant-Admiraal van Nes den Britschen opperbevelhebber en andere vijandelijke schepen aan, hetgeen hem bijna duur te staan ware gekomen, daar eenigen der zijnen aarzelden hem te volgen. Gelukkig voor hem, naderde de Ruyter, en daagde ook Bankert met de Zeeuwsche schepen op. Hierdoor

geraakte Prins Robert tusschen twaalf en één uur zeer in het nauw, zonder dat het Fransche eskader iets deed, om zich met het zijne te vereenigen. Bovendien waren de schepen der blauwe vlag van den middeltocht afgeraakt, hetgeen Prins Robert ook voor dit gedeelte zijner vloot bezorgd maakte. Vrij natuurlijk, dat hij toen eene kleine verandering in den wind, die meer naar het Z. Z. W. was geloopen, te baat nam, om zich aan de onzen te onttrekken en Spragg te bereiken. Vruchteloos zag hij uit naar d'Estrées, die met dezelfde gelegenheid had kunnen naderen. Hij zelf wendde den steven met het centrum der vereenigde vloot omstreeks twee uren naar het noordwesten, van nabij gevolgd door de schepen onder de Ruyter, van Nes en Bankert.

Het eigenlijke gevecht werd, na het afhouden van Prins Robert, als ware het een tijd lang gestaakt. Op nagenoeg een schot afstands, zeilden de beide middeltochten noordwaarts, om zich bij de achterhoeden aan te sluiten. Want zoodra de Ruyter het plan van den Britschen opperbevelhebber had vermoed, was het ook voor hem van het hoogste belang de achterhoede zijner eigen vloot te bereiken.

Tromp en Spragg, die met hunne eskaders omstreeks te negen uren aan elkander waren geraakt, hadden zich, door het langzaam wijken van den laatste en het volgen van den eerste, ongemerkt te zeer van de hoofdmacht verwijderd. Maar den tijd hadden zij niet verkwist. Den ganschen voormiddag waren hunne vlaggeschepen, de *Gouden Leeuw* (82) en de *Royal Prince* (100), in elkanders onmiddellijke nabijheid geweest. Mist en regen hadden het aanhoudend vuren niet verhinderd, waarbij de onzen zich, evenals bij den middeltocht, door eene snelle bediening van het geschut onderscheidden. Opmerkelijk is het zeker, dat eerst na een paar uren vechtens een der 470 personen, die zich aan boord van Tromp bevonden, werd gekwetst, terwijl men daarentegen op het Britsche admiraalschip een ontzettend verlies aan personeel had geleden. Iets later was meer dan de helft der bemanning buiten gevecht gesteld.

Zoowel de *Gouden Leeuw* als de *Royal Prince* waren echter weldra dermate beschadigd, dat de Admiraals hunne vlaggen op andere schepen moesten overbrengen. Tromp begaf zich te twee uren aan boord van de *Komeetstar* (68). Spragg had reeds te twaalf uren de *St. George* (70) bestegen, die na een paar uren in zulk een reddeloozen staat was gebracht, dat hij andermaal van schip moest verwisselen. Nauwelijks heeft hij evenwel de *St. George* verlaten, om zich naar de *Royal Charles* te begeven, of de sloep, waarin hij zich bevindt, wordt door een kogel in den grond geboord. Ellendig verdronk de Admiraal, wiens kloekmoedigheid vriend en vijand om het zeerst roemden. De kogel ging dwars door de *St. George* en was blijkbaar niet voor de sloep bestemd. Men herinnere zich hier, wat de matrozen van de Ruyter kort te voren moordenaarswerk hadden genoemd.

Ondanks het verlies van hun Admiraal, bleven de schepen der blauwe vlag den strijd voort zetten. Zij waren echter zeer beschadigd en verstrooid, toen Prins Robert te vier uren met den middeltocht kwam opdagen. Hij verzamelde terstond de schepen, om die met de zijne tegen de Nederlandsche achterhoede aan te voeren, welke gelukkig omstreeks denzelfden tijd de schepen onder de Ruyter en Bankert in hare nabijheid ontwaarde.

Nadat de beide opperbevelhebbers hun middeltocht met hunne achterhoede hadden vereenigd, hervatten zij te vijf uren den strijd. Met vernieuwde hevigheid betwistte men elkander de zege, tot dat Prins Robert te zeven uren het sein tot den aftocht deed. Den ganschen dag, doch vooral gedurende de laatste uren, was er veel met de branders gemanoevreeerd, die thans eene voorname rol speelden.

Aan den merkwaardigen zeeslag, welke den 21sten Augustus op de hoogte van Kijkduin werd geleverd hadden de Franschen, na hunne eerste bewegingen in den voormiddag, geen deel meer genomen, ofschoon zij boven den wind van de Engelschen lagen, en zich derhalve met deze even goed hadden kunnen vereenigen, als Bankert met de Ruyter en

Tromp. Het is waar, dat de afstand door het noordwaarts zeilen van Prins Robert, na tweeën, grooter was geworden; doch niet minder, dat de Franschen inmiddels hadden kunnen naderen, en dan te vijf uren of later, zoo als Martel beweerde, met hunne versche schepen een onnoemelijk voordeel aanbrengen. Hierom had Prins Robert voor dat hij zich verwijderde een sein gedaan, hetwelk de Fransche bevelhebber voorgaf niet begrepen te hebben. Volgens de onzen, kwam hij wel iets nader, doch uiterst langzaam, welke vreemde handelwijze hij later poogde te verdedigen met de uitvlucht, dat hij zodoende den wind, dien hij thans van de onzen had, tegen den volgenden dag hoopte te behouden. Het klinkt inderdaad belachelijk in den mond van iemand, die ten minste zooveel moest hebben geleerd, dat er op de standvastigheid van den wind niet veel te rekenen is. Vrij natuurlijk is het, dat de Engelschen het gedrag van d'Estrées streng gispten. Doch ook andere stemmen lieten zich hooren. Martel, een der Fransche kapiteins, die zich naar behooren had gedragen, waagde het zelfs zijn admiraal rechtstreeks van plicht verzuim te beschuldigen. Het daarop gevolgde onderzoek leidde echter niet tot een bepaalden uitslag. Alleszins gegrond was het vermoeden, dat er iets achter schuilde; want de Fransche zeeofficieren verklaarden later eenparig, „*dat de Vice-Admiraal hun, na het gevecht, had te verstaan gegeven, dat de Koning niet wilde, dat men zijne schepen in gevaar bracht, en dat het voornemen bestond, de Engelschen te wantrouwen.*” Voor het omgekeerde zou inderdaad meer reden hebben bestaan. De Britten juichten de oprechtheid toe, waarmede Martel zich over het gebeurde had uitgelaten; maar deze moest haar na zijne terugkomst in de Bastille boeten. Alleen dit was tegen hem in te brengen, dat de wijze, waarop hij zijn gevoelen had ruchtbaar gemaakt, voor dat een onderzoek kon worden ingesteld, niet best met de discipline strookte.

Er bestaat wezenlijk geene reden, om den uitslag van den strijd bij Kijkduin, met den Britschen schrijver Hume, even twijfelachtig te noemen, als dien van de beide voorafgaande ontmoetingen, maar wel om hem volmondig toe te stemmen, dat Prins Robert, na de houding der Franschen te hebben gezien, de wijste partij koos, door zijne ontramponeerde schepen in veiligheid te brengen. Na zeven uren, volgden de onzen den aftrekkenden vijand, tot dat het donker was. Deze scheen evenwel niet voornemens den strijd te herhalen, en bereikte eerlang de havens, waar de bemanning der Fransche schepen, naar men vermoedde ten gevolge der aan boord heerschende onzindelijkheid, door ernstige ziekten werd geteisterd. Neemt men in aanmerking, dat de Nederlandsche opperbevelhebber niet meer dan hoogstens vier schepen ter herstelling behoefde op te zenden, en nog langer dan eene maand in zee bleef, dan pleit alleen dit verschil reeds voor de zegepraal, door de Nederlanders bij Kijkduin behaald. Allen, een ander schrijver der tegenpartij, die niet overal even onpartijdig is, erkent volmondig, dat het vergeefsche moeite ware, hun die hier te willen betwisten. Verlies aan schepen had men in den strijd niet geleden, hoewel de *St. George* later ten gevolge der bekomen schade was gezonken. Het aantal branders, dat beide partijen hadden verbruikt, zonder de hiermede beoogde uitwerking te verkrijgen, was zeer groot. Ook hadden de Britten, ten deele wegens de landingstroepen, die zich aan boord bevonden, ten deele wegens de betere bediening van het geschut der onzen, veel personeel verloren. Men wilde, dat zich, alleen op de *Royal Prince*, meer doden en gekwetsten bevonden, dan op de gansche Nederlandsche vloot. Wat hiervan zij, de vijandelijke macht, die zich geruimen tijd nabij de kusten der Republiek had opgehouden, was vertrokken; hare landingsplannen waren verijdeld, en het lofwaardig gedrag der zeelieden had een dreigend gevaar van het vaderland afgewend. Onbeschrijfelijk was de vreugde, die zich in de Republiek over de behaalde overwinning openbaarde. Dichters bezongen haar, en het nageslacht erkende met dankbaarheid de vruchten bij Kijkduin geogst. Meer stoffelijke bewijzen van hunne opgetogenheid over het

gebeurde, gaven de regenten. De Staten van Holland vereerden de vlagofficieren en de weduwen hunner gesneuvelde wapenbroeders met rentebrieven ten laste van den staat, welk voorbeeld de Staten van Zeeland volgden.

Alleen de Bewindhebbers der Oost-Indische Compagnie waren met de overwinning niet gebaat. Maar dit was geenszins te wijten aan de bevelhebbers, die, in weerwil van storm en ongunstig weder, buitengaats bleven, om de vloot aan hare roeping te doen beantwoorden. Lang geleden, was de gevreesde slag der Compagnie toegebracht. Drie van de verwachte retourschepen waren reeds in Mei, nabij St. Helena, den Engelschen in handen gevallen, te gelijk met dit eiland, hetwelk de onzen kort te voren hadden veroverd. Hiertegen was niets meer te doen. Men poogde zich slechts te troosten met de gedachte, dat de lading der verloren schepen iets minder kostbaar was, dan gewoonlijk. Nu er toch voor de Compagnie niets meer te doen was, ontwierpen de bevelhebbers nog het plan tot een tocht naar de kust van Engeland; doch zij kwamen, onder allerlei tegenspoed, niet verder dan half weg en keerden den 22sten September huiswaarts. Te gelijk met hen, bereikten nog twee retourschepen, die het gelukkig ontkomen waren, de Nederlandsche havens.

Driemaal had de vloot, in den afgelopen zomer, de vereenigde zeemacht van Frankrijk en Groot-Brittanje bevochten. Om haar tot het voortzetten harer taak bekwaam te maken, waren aanzienlijke sommen tegen het volgende jaar benoodigd. Ook moest het kader der vlag officieren, dat veel had geleden, worden aangevuld. Tot dit einde werden den Haen en Vlug, een broeder van den onlangs gesneuvelden Schout-bij-nacht; in de plaats van Sweers en de Liefde, tot Vice-Admiraals benoemd, terwijl de kapiteins Almonde en Engel de Ruyter, een zoon van den opperbevelhebber, den rang van Schout-bij-nacht ontvingen. Het Noorder-Kwartier kreeg weder een afzonderlijken Luitenant-Admiraal in W. Bastiaensze Schepers, die echter zoo ver bekend is, evenmin als de hierboven genoemde Vlug, vóór dien tijd had gevaren.

Gelijk hierboven is gezegd, namen ook de zaken te lande in 1673 voor de Republiek een gunstigen keer. Nadat de Keizer en Spanje haar bijstand hadden verleend, was het tooneel des krijgs eenigermate van hare grenzen verwijderd. Zoodra de slag bij Kijkduin het gevaar van den zeekant had afgeweerd, kon men ook de troepen, tot kustverdediging bestemd, weder elders bezigen. Zelfs kon een gedeelte van het personeel der vloot op de binnenwateren of te lande dienen. In de laatste maanden van het jaar ontruimden de Franschen, ten gevolge van een en ander, vele Nederlandsche steden, die zij tot dusverre hadden bezet gehouden.

Gewichtiger voor de zeemacht, dan eene der gemelde zaken, was echter het verlangen naar vrede, dat zich in Engeland begon te openbaren. Onstuimige tooneelen hadden er plaats, in de najaarszitting van het Parlement. De Engelsche natie was verbitterd over het gedrag der Franschen, en Karel II, hoe geneigd ook zijn bondgenoot te believeen, moest aan de stemming des volks toegeven. Ondanks alle aanbiedingen van den Franschen monarch, leende hij het oor aan de voorstellen der Staten-Generaal.

Alvorens te melden, hoe en op welke voorwaarden de vrede met Groot-Brittanje tot stand kwam, moet hier de aandacht gevestigd worden op eene particuliere onderneming der Staten van Zeeland. Deze hadden in het eerste jaar van den oorlog kapitein Cornelis Evertsen, een zoon van den Luitenant-Admiraal en een neef van den Vice-Admiraal van denzelfden naam, met een eskader uitgezonden, om den vijand in diens koloniën aan te tasten. Hij was in December 1672 met vier schepen uit Zeeland vertrokken, en had zich, na vele ontmoetingen en tegenspoeden, in Mei 1673 vereenigd met vier andere schepen, onder Jacob Binckes, die tot hetzelfde einde door de Admiraliteit van Amsterdam was uitgezonden. Hunne gemeenschap- pelijke bedrijven in den archipel en op de kusten van Virginië bepaalden zich voornamelijk tot het vernielen of nemen van koopvaarders. Zij hielden er eenigen bij zich, hetgeen aan hun eskader een geduchter voorkomen gaf, en

tevens de overdreven berichten verklaart, welke aangaande de sterkte hiervan in het vaderland aankwamen. Uitmuntend slaagden zij in Augustus 1673, bij eene onderneming tegen Nieuw-Nederland. Zij veroverden deze kolonie, die zij zoo goed als hunne middelen dit veroorloofden in staat van verdediging brachten. Dien tengevolge waren echter de schepen, toen deze in September vertrokken, zeer verzwakt. Zij hadden bovendien gedurende de terugreis met veel tegenspoed te kampen, hetgeen de bevelhebbers deed besluiten, niet benoorden Engeland naar het vaderland te stevenen, maar liever in eene Spaansche haven binnen te vallen. In de tweede helft van December 1673 kwamen zij met vele prijzen te Cadix aan.

Duurzame voordeelen hadden Evertsen en Binckes niet behaald; want de veroverde kolonie was reeds aan Engeland teruggegeven, voor dat zij in 1674 het vaderland bereikten. Hiervoor waren zij evenwel niet aansprakelijk. Dit besepte ook de Admiraliteit van Amsterdam, die Binckes en den zijnen door geschenken in zilver van hare tevredenheid deed blijken. Anders liep het af met Evertsen, omdat de Staten van Zeeland van oordeel waren, dat hij zich in menig opzicht niet aan zijne instructie had gehouden. Een der tegen hem ingebrachte bezwaren, dat op zijn verblijf te Cadix betrekking had, verdient nadere toelichting.

Terwijl de Nederlandsche schepen zich in de genoemde haven bevonden, hadden zij, evenals andere daar aanwezige bodems, somwijlen kleine kruistochten gedaan tot beteugeling van den zeeroof. Bij eene dergelijke gelegenheid was het fregat de *Schakerloo* (28), gevoerd door kapitein de Witte en behoorende tot het Zeeuwsche smaldeel, te Cadix binnengevallen, iets later gevolgd door het Engelsche fregat de *Tiger* (44). Zinspelende op het gevaar, dat eene ontmoeting in volle zee voor de onzen zou hebben opgeleverd, hadden Engelsche of Spaansche officieren zich eenige uitdrukkingen laten ontvallen, die voor de onzen niet zeer vereerend waren. Evertsen, wien dit verdroot, beval dat kapitein de Witte metterdaad moest toonen, hoe weinig de onzen bevreesd waren, om tegen eene overmacht te strijden. Eene hierop gevolgde uitdaging wordt door den Britschen kapitein aangenomen. Beide schepen, zoo goed mogelijk voorbereid, steken 's anderen daags in zee, waar de onzen hun tegenstander wel kloekmoedig, doch met een ongunstigen uitslag enteren. Van een gevecht met het geschut is, wegens het verschil in bewapening, nog minder te hopen. Men beproeft het evenwel, doch vruchteloos. Ten slotte moet de Nederlandsche bevelhebber, die niet minder dan 50 dooden en 70 gekwetsten heeft bekomen, zijn deerlijk gehavenden bodem overgeven.

De Staten van Zeeland, ofschoon elke uiting van het nationaal gevoel op prijs stellende, meenden toch, dat een bevelhebber zich hierdoor niet mocht laten verleiden tot het roekeloos wagen van 's lands schepen en volk. Zij laakten daarom het gedrag van Evertsen en namen zelfs ernstig in overweging om hem te schorsen. Dit bewoog den genoemden bevelhebber, hun schriftelijk zijn leedwezen te betuigen over het gebeurde, waarna de Staten van zijn gewest besloten, om de goede diensten zijner voorouders, en om hetgeen zij nog van hem zelve konden verwachten, de verschillende misslagen van hun kapitein gunstiglijk te overzien en hem in zijne dienst te continueren." Een kloek zeeman bleef dus voor het vaderland behouden; maar de eerste beweegreden der Staten klinkt nog al vreemd.

Alles te zamen genomen, hadden de Nederlandsche zeelieden den vijand in 1673, zoowel binnen als buiten Europa, gevoelige afbreuk gedaan. Zij hadden de hoop op het behoud des vaderlands levendig gehouden, en ten deele verwezenlijkt. Kapers en bijzondere schippers hadden met het personeel der vloot gewedijverd. Zelfs visschers hadden in het gemelde jaar een Schotschen kaper in den grond gezeild en diens vlag in zegepraal medegevoerd.

De commissievaarders, waarvan velen, zoolang zij hun bedrijf moesten staken, zich als vrijwilligers bij de vloot hadden gevoegd, waren na het binnenvallen hiervan weder voor eigen rekening gaan handelen. Later bleek, dat zij binnen twee jaren tijds nagenoeg 3000 prijzen hadden gemaakt, terwijl daarentegen het aantal verloren schepen niet meer dan 136 bedroeg.

Aanzienlijke sommen vloeiden in de kassen der Admiraliteiten, nu de vrije nering „zoo heerlyck bloeide.” Met de veroverde schepen brachten de kapers voorwerpen en handelsartikelen van allerlei aard in de havens. Spaansche en Fransche wijnen waren in Zeeland goedkoop. Zelfs was den onzen eene sierlijke koets in handen gevallen, bestemd voor den Hertog van Toskane, die bij de verkooping opgehouden en later aan den Prins gezonden werd, door wiens tusschenkomst zij vermoedelijk te Livorno kwam. De stoute en winstgevende bedrijven der kapers gingen echter met zooveel buitensporigheden gepaard, dat tot wering daarvan, kort na het openstellen der kaapvaart, weder een plakkaat moest worden uitgevaardigd. Het kostte bovendien vaak niet weinig moeite het openbaar gezag tegenover de kloeke, doch niet minder ruwe gasten te handhaven. Dit bleek uit de hevige opschudding, waarvan Middelburg in November 1673 het tooneel was, toen eenige matrozen aldaar hunne straf zouden ontvangen. Dergelijke ongeregelheden waren in die dagen niet zeldzaam en werpen een eigenaardig licht op den maatschappelyken toestand der zeventiende eeuw. Te land en te water treft men voorbeelden aan van eene ruwheid, die geen hoogen dunk geeft van den trap van zedelijkheid en beschaving der toenmalige maatschappij, maar daarentegen ook andere van eene kinderlijke vroomheid en eenvoudigheid, die eerbied inboezemen. In den opperbevelhebber der zeemacht waren deze hoedanigheden als verpersoonlijkt. Kan men het duidelijker uitspreken, dan een tijdgenoot, die 's avonds na den slag bij Kijkduin, uit de Ruyter's mond vernomen hebbende, hoe deze God's goedheid roemde, in zijn journaal opteekende: „*En zoo was die man altyt gewoon te spreken: noyt kuste hy syn eygen handen, maer gaf altyt Godt de Eere.*” Hetzelfde blijkt trouwens overvloedig uit al de brieven en geschriften van de Ruyter's hand. Ten einde zich voor alle eenzijdigheid te hoeden, dient men de tegenovergestelde uitersten, waaraan de zeventiende eeuw zoo rijk was, gelijkelyk in rekening te brengen.

HOOFDSTUK XXIX.

Vrede met Engeland, Munster en Keulen in 1674. — Tocht van de Ruyter naar Martinique, — Eene Nederlandsche vloot onder C. Tromp bestookt de westkust van Frankrijk, — Maatregelen tegen de kaperijen, — Oorlog in het Noorden, — De vereenigde Nederlandsche en Deensche vloot, onder C. Tromp, slaat de Zweden bij Oeland, — Andere bedrijven der zeemacht in de Oostzee tot 1678.

Terwijl de Republiek, door het sluiten van verbonden en door de omwenteling in haar eigen boezem, eenige verademing kreeg, was de ijver van sommige harer aanvallers afgenomen. Gelukkiger dan Karthago, had zij, onder bezwarende omstandigheden, haren tegenstanders het hoofd geboden en hare onafhankelijkheid tegen een overmachtig bondgenootschap gehandhaafd. Daarentegen ondervonden de Britten al de nadeelen van een oorlog, die niet eenmaal den nationalen trots streelde. Dit maakte hen doof voor al wat 's Konings ministers over handelsbelangen in het midden brachten. Wie den lievelingswensch der Britsche natie wilde bevredigen, moest het anders aanleggen, dan Karel II en zijne gunstelingen. Meer nog dan door handelsnijver tegen Nederland, waren de bewoners van Groot-Brittanje door hun godsdienst en hunne nationale overleveringen

tegen Frankrijk ingenomen. Des te grievender was het dus voor hen, dat zij den vorst, dien zij op den voorvaderlijken troon hadden hersteld, hoe langer hoe meer aan den leidband van Frankrijk zagen loopen. Hunne vertegenwoordigers eischten daarom nadrukkelijk den vrede met de Republiek, indien deze zich niet gansch en al ongenegen toonde tot een billijk verdrag.

Dit laatste was geenszins het geval; want de Staten hadden in 1673 nauwelijks iets vernomen aangaande de vredelievende stemming der Britsche natie, of zij hadden een brief aan den Koning afgevaardigd, die wel niet onmiddellijk doel trof, maar toch aanleiding gaf tot eene wisseling van stukken, welke de partijen tot elkander bracht. Bij hun schrijven van den 24sten Januari 1674 voegden de Staten zelfs een concept, waaruit bleek, dat zij inderdaad veel wilden toegeven, behalve met betrekking tot de visscherij. Hunne aanbiedingen konden eenigermate voldoen aan het eergevoel der Britsche regeering, die nu, gedrongen als zij werd door het Parlement, van den nood eene deugd maakte. Zij verklaarde zich bereid tot een afzonderlijken vrede, waarna de Staten-Generaal, tot bespoediging der onderhandelingen, den Spaanschen gezant te Londen volmacht gaven, om dien, in hun naarn, op de reeds gelegde grondslagen te sluiten. Dit geschiedde den 19sten Februari 1674 te Westminster.

Neemt men in aanmerking, welke eischen Groot-Brittanje eenige maanden geleden had gedaan, en hoe na de Republiek aan den rand des verderfs was geweest, dan zal men de voorwaarden van dezen vrede niet onbillijk vinden. De Staten verbonden zich tot het teruggeven van Nieuw-Nederland; tot het betalen eener zekere som gelds, ter vereffening van alle hangende geschillen; en tot het wijzigen, in een voor Karel II gunstigen zin, van hetgeen vroeger met betrekking tot het saluut was bepaald. Bij artikel 4 van het tractaat in 1674 te Westminster gesloten, erkenden de Staten het recht van den Koning van Groot-Brittanje op het vroeger omschreven eerbewijs, in de zeeën van kaap Finisterre tot aan het midden der Statenkaap in Noorwegen. Ongetwijfeld bestond er thans meer reden tot groote inschikkelijkheid, dan in 1667, na den roemvollen tocht op de rivier van Chattam; doch het is niet te loochenen, dat de Republiek, door het inwilligen van het saluut in een bepaald gedeelte van den Oceaan, aan het eerbewijs eene beteekenis gaf, die zij tot dusverre zorgvuldig had pogen te ontwijken.

In het belang van den handel, zou het in 1668 gesloten Tractaat van Marine voorloopig worden nageleefd, en inmiddels aan een nieuw worden gearbeid. Dit kwam in December 1674 tot stand. Zeer opmerkelijk is, wat hierin met betrekking tot de goederen van contrabande werd bepaald. Volgens artikel 3, zou men onder dezen naam alleen begrijpen: *„wapenen, mus-quetten, met hare loopen, en wat meer tot deselve behoort, vuurwerken, buskruyd, lonten, kogels, poken, degens, lanciën, spiessen, hellebaarden, geschut, mortieren, petarden, granaden, furket-stokken, bandelieren, salpeter, musquetkogels, helmotten, stormhoeden, borstharnassen, quirassen, en diergelijke slag van wapenen; krijgslieden, paarden, en alles wat noodig is om paarden uyt te rusten, holsters, draagbanden, en alle andere oorlogs gereedschappen.”* Daarentegen behelsde artikel 4 eene uitvoerige lijst van de niet verboden goederen. Na de opsomming van verschillende gewezen stoffen, metalen en levensmiddelen, staat er uitdrukkelijk: *„voorts boomwol, hennip, teer, pik en allerhande touwen, zeylen, ankers, masten, als ook scheepsplanken, deelen, planken en balken van allerley boomen, en alles wat tot schepen te bouwen of te herstellen gebruykt word: ja alle andere waaren en goederen sullen volkomen onder de vrije koopmanschappen gerekent worden, die in den naast voorgaanden artykel niet zyn vervat.”* Aan het slot maakte men echter de gewone uitzondering voor belegerde steden of plaatsen.

Er heerscht in het gemelde tractaat eene duidelijkheid, die men in alle stukken van dien aard niet aantreft. Hebben de opstellers getracht de zaak zodoende voor goed te

beslissen, dan is hunne lofwaardige poging niet gelukt; want hetzelfde artikel, hoe weinig twijfel overlatende, is in de achttiende eeuw eene milde bron van geschil geworden. Zoowel in Engeland als in de Republiek, openbaarde de bevolking hare ingenomenheid met den gesloten vrede. Luisterrijke vreugdebedrijven hadden vooral te 's Gravenhage plaats, waar het gelui der klokken, het losbranden der stukken, feestelijke maaltijden en vuurwerken elkander opvolgden of afwisselden. Waren de bepalingen voor de Republiek minder voordeelig, zoo had deze toch eene meer dan voldoende reden om zich te verblijden, nadat het groote, tegen haar gesloten verbond ten minste oogenschijnlijk was verbroken. Dat Karel II heimelijk dezelfde plannen bleef koesteren, ontnam geenszins alle gewicht aan den thans door hem gedanen stap. Dien ten gevolge riep Lodewijk XIV zijne gezanten uit Keulen terug, waardoor de aldaar aangeknoopte onderhandelingen tot het erlangen van een algemeenen vrede vervielen. Andere vijanden der Republiek, op eigen veiligheid bedacht, begonnen insgelijks tot den vrede te neigen, welke den 22sten April met Munster, den 11^{den} der volgende maand met Keulen tot stand kwam. Brandenburg, hetwelk een tijd lang de zijde der Republiek had verlaten, verbond zich weder hiermede. Zeker hadden de Nederlanders ruime stof tot dankbaarheid en blijdschap over den gunstigen keer, dien de gebeurtenissen sedert eenige maanden hadden genomen. Slechts de donkerste dagen uit den Spaanschen tijd waren met de thans doorleefde te vergelijken. En als ware het buitenlandsche geweld niet voldoende, zoo had binnenlandsche tweespalt bedreigd den ondergang der Republiek te voltooien. Zij was gestild, doch niet zonder tooneelen van bloed en moord. Gelukkig dat 's Prinsen verheffing op den bijna hopeloozen toestand der Republiek een heilzamen invloed uitoefende, die zich weldra in nog ruimer kring deed gevoelen. Gelijk de Nederlanders onder den grooten Zwijger het Spaansche juk hadden afgeschud, zoo verijdelden zij, onder een anderen vorst uit hetzelfde stamhuis, de plannen van Frankrijk, dat voornemens was hun een ander op de schouders te werpen. Vreemde natiën, voor hetzelfde gevaar beducht, schaarden zich onder denzelfden aanvoerder. Wie is meer te bewonderen: Willem I, aan het hoofd van een handvol volks, tegenover het machtige Spanje, of Willem III, de ziel en de leider der Europeesche staatkunde, tegenover den heerschzuchtigen Lodewijk XIV ? Het is billijk de grootsche taak van den laatstgenoemden Stadhouder niet uit het oog te verliezen, vooral bij het beoordeelen der gebreken, die zich onder zijn bestuur begonnen te openbaren. Frankrijk, dat in het voorjaar van 1674, met uitzondering van Grave en Maastricht, het grondgebied der Republiek had ontruimd, en weldra ook de genoemde plaatsen verliet, bleef den oorlog nog verscheidene jaren voortzetten. Zijne legers bestreden die der bondgenooten in de Zuidelijke Nederlanden, Spanje, Duitschland en Italië; maar er vertoonde zich, noch op den Oceaan, noch in de Noordzee, eene Fransche vloot. Hier vond de Nederlandsche zeemacht alleen kapers en enkele koningsschepen te bestrijden. Doch in dezelfde jaren moest de Republiek hare bondgenooten ondersteunen en werden tochten naar afgelegene oorden ondernomen, die het personeel in de gelegenheid stelden zich te onderscheiden.

Niet onmiddellijk kon de Republiek hare uitrustingen ter zee eene belangrijke vermindering doen ondergaan. De regeering trok een reeds genomen besluit, na den vrede met Groot-Brittanje, niet in, maar wijzigde het slechts in zooverre, dat het aantal schepen iets kleiner zou wezen, dan men aanvankelijk had bepaald. Wegens langdurige koude, kwamen de schepen eerst laat in de Wielingen bijeen, van waar de Ruyter den 24sten Mei 1674 met een vijftigtal bodems onder zeil ging.

Eene der eerste zorgen van den admiraal was het beantwoorden der vraag, hoe de Nederlandsche zeeofficieren zich, op grond van het laatste vredetractaat, tegenover Britsche schepen moesten gedragen. Eenparig besloten de leden van den krijgsraad, dat de opperbevelhebber en de hoofdofficieren, bijaldien men een Engelsch oorlogsschip

mocht ontmoeten, hetzij al dan niet een vlaggeschip, dit in goede orde zouden salueeren met 11, 9, 7 en 5 schoten, en dat zij hunne vlag zouden gestreken laten tot dat men buiten schot was. Alle kapiteins en commandeurs moesten hunne topzeilen laten vallen, doch niet vuren, ten ware zij van de vloot verwijderd of op wacht lagen, in welk geval een commandeur 5 en een kapitein 3 schoten moest doen. Mocht een Engelsch bevelhebber aanspraak maken op het gestreken blijven der vlag, zoolang de onzen in 't zicht waren, of op een te menigvuldig herhaald saluut, bij gelijken koers, dan moesten de Nederlandsche bevelhebbers, wanneer zij den Brit niet tot andere gedachten konden brengen, toegeven en het voorgevallene aan den opperbevelhebber mededeelen.

Uiterst langzaam naderde de Ruyter met de Nederlandsche vloot Torbay, hare eerste bestemmingsplaats. Wegens het uitblijven der meeste behoefteschepen, kon hij niets ondernemen tegen Cherbourg of eenig ander punt der vijandelijke kust, waar de bevolking in niet geringe ontsteltenis verkeerde. Eerst den 8sten Juni, op de reede van Torbay, gaf de Ruyter den bevelhebbers gedeeltelijk opening van den hem verstreken last, om de grootste helft zijner vloot, onder den Luitenant-Admiraal Tromp, achter te laten, en zich met de kleinste helft naar West-Indië te begeven.

Zonder te wachten op enkele schepen en op velerlei behoeften, die nog altijd ontbraken, zette de Ruyter koers naar de Canarische eilanden, en van daar naar Martinique, dat hij den 19^{den} Juli in 't zicht kreeg. Ten einde zich met den toestand van het eiland nader bekend te maken, liet hij eenige personen van den wal halen, die tamelijk gewillig volgden. Maar het bleek spoedig, dat de Fransche autoriteiten, ondanks alle geheimhouding, zelfs tot in bijzonderheden van de plannen der Nederlanders onderricht waren. Geen wonder, dat eene landing, die zij des anderen daags, te een uur na den middag bewerkstelligden, niet onmiddellijk den gewenschten uitslag had. Zelfs moesten de troepen, met groot verlies en niet zonder verwarring terugkeeren. Schoon de tegenpartij het eerste zeer overdreef, zoo moet de laatste toch ernstiger zijn geweest, dan men uit het rapport van den opperbevelhebber zou opmaken. Immers schreef een der tochtgenooten: „*In 't midden van de nacht ontvingen wij ordre om af te marcheeren, en aan strand komende, lag 't aldaar vol sloepen en booten, waar mede yeder aan 't eerste schip, daar hij maar kost aankomen, wiert aangebracht.*”

Zou men echter het mislukken der onderneming wel uitsluitend aan de bekendheid der Franschen met onze plannen en aan hunne genomen maatregelen moeten wijten? Er was op de Nederlandsche vloot gebrek aan vele benodigdheden, zoo als lonten, lood en eenige soorten van kogels. Evertsen klaagde bovendien, dat vele kogels te groot waren voor de musketten. Een Franschman, die zich op de vloot bevond, meende, dat men te weinig had gelet op zijne aanwijzingen. Van bedenkelijker aard was het gemis van eene goede krijgstucht onder de gelande troepen, het eenige, dat tegen vele nadeelen kan opwegen. De soldaten en matrozen handelden te spoedig als overwinnaars. In een magazijn, dicht bij de landingsplaats, hadden zij wijn en sterken drank aangetroffen, waaraan zij zich te buiten gingen. Evertsen erkende, dat de bevelhebbers wel konden merken, dat er iets van dien aard was gevonden. De berichten der tegenpartij hangen van de gevolgen dier buitensporigheid een donker tafereel op. Een Fransch schrijver beweert zelfs, dat geenerlei buitengewone maatregelen genomen waren, en dat het mislukken der onderneming geheel aan de houding der gelande soldaten en matrozen moest worden geweten, die zich ternauwernood op de been konden houden, en door eenige druiventrossen uit de beide schepen, die in de haven lagen, in volslagen verwarring gebracht werden. Moge dit verhaal nu niet vrij zijn van overdrijving, het mist toch, als men op de woorden van Evertsen let, geenszins allen grond. Zelfs wijst Graaf Lodewijk van Bylandt, een Nederlandsch zeeofficier, in zijn werk over de zeetaktiek, op den ongelukkigen

afloop van dezen tocht, om het belang eener goede krijgstucht, vooral bij eene landing op vijandelijk gebied, te doen uitkomen.

Bij de gansche onderneming tegen Martinique, waarvan men na de mislukte landing afzag, pleit alles voor zekere overijling. De admiraal, wien nog altijd veel ontbrak, moest zijne vloot elders van het noodige voorzien, en keerde vervolgens huiswaarts, met uitzondering van eenige bodems, welke in de nabijheid van Martinique de achtergebleven transportschepen moesten inwachten. In September en October kwamen alle schepen, die tot de vloot van de Ruyter hadden behoord, in het vaderland terug, waar de Staten-Generaal den genoemden bevelhebber plechtig bedankten, hetgeen echter slechts voor den vorm was, omdat de uitslag zijner onderneming niemand kan hebben bevredigd.

Met meer recht, dan bij eene latere gelegenheid, zou men hier kunnen beweren, dat het oog van Johan de Witt blijkbaar niet meer over de uitrusting der vloot waakte. Of had de Raadpensionaris, tegen den tocht naar Chattam, niet tot in de kleinste bijzonderheden voor alles gezorgd? Eene groote onbillijkheid is het echter, den Stadhouders aansprakelijk te stellen voor het begane verzuim. Nadat hij al wat op den ontworpen tocht betrekking had, in overleg met de Ruyter, had beraamd, riep zijn plicht hem elders en moest hij de uitvoering aan anderen overlaten, wier roeping het was voor de goede uitrusting der vloot te zorgen. Vreemd nochtans, dat het ervaren personeel der vloot, wetende hoe onbezeild de meeste transportschepen waren, den tocht aanvaardde, voor dat het over de vereischte hulpmiddelen kon beschikken.

Tromp had langer te Torbay vertoefd en was daarom beter voorzien, toen hij naar de bocht van Frankrijk zeilde om er de vijandelijke kust te bestoken. Alleen voor zoover deze onderneming bestemd was den Franschen eenige afleiding te verschaffen, is zij te verdedigen; want het was weinig meer dan een plundertocht. Wel verschoonde men de landlieden en verbood men den soldaten en matrozen, op doodstraf, naar willekeur te rooven en te branden, hetgeen inderdaad meer dan eene loutere bedreiging was; doch ook wat op hoog bevel geschiedde, geeft een vrij zonderling denkbeeld van de wijze, waarop 's lands vloot den oorlog begon te voeren.

Nadat de Nederlandsche matrozen en soldaten eene landing op Belle-Isle hadden gedaan, vonden hunne aanvoerders het kasteel, dat op eene rots lag en met 200 stukken bewapend was, te sterk. Zij vergenoegden zich daarom met het wegvoeren van eenig vee, ten einde elders eene kans te wagen. Inmiddels kwam de bemanning eener galjoet van een nabij gelegen eilandje terug „*met veel plundering en een goeden buit.*” Bovendien was het vermeersteren van alle visschersvaartuigen uitdrukkelijk bevolen.

Meer naar wensch dan op Belle-Isle, slaagden de vlotelingen op Noirmoutiers, een ander eilandje bij de Fransche kust. Gedurende een verblijf van drie weken, veroverden zij er 17 stukken geschut en eenige vaartuigen, onder welke twee brigantijnen, als galeien uitgerust, die van La Rochelle kwamen om eens te zien wat er eigenlijk voorviel. Een der onzen heette de bemanning dier vaartuigen welkom, vragende of zij ook iets van de Hollandsche vloot had vernomen. De gerustheid, haar zodoende ingeboezemd, was echter niet van langen duur.

Hoe de onzen zich over het algemeen van hun last kweten, blijkt uit deze woorden van een der scheepsbevelhebbers: „*Het gaet hier toe even als in 't jaer 1672 met ons, maer wy brande geen huuse noch daer wert alles niet geplondert.*” Veel schijnt er evenwel niet gespaard te zijn. Immers schreef de Graaf van Hoorn, die het krijgsvolk commandeerde: „*Nadat wy dan aldaar drie weeken gelegen hadden, hebben wy ons wederom geëmbarqueert, nadat wy te vooren een gedeelte van 't kasteel hadden doen springen, haar werken langs het strand geslecht, haar huusen geleeft, al haar vee, dat seer groot in getal was, geconsumeert, en daarenboven ostagiërs tot voldoeninge van de brandschattinge, ter somme van 14,000 rijkxdaalders, medegenomen, welk tractement sy*

sich door hare oppositiën geattireert hebben.” En zoo uitte zich de man, die jegens de ongelukkige bevolking niet onmenschlievend was geweest, en velen zelfs eenigen bijstand had verleend, steeds zorgende voor de handhaving der krijgstuicht.

Wanneer dit echter geen plundertocht is, valt het moeielijk te verklaren wat men dan eigenlijk wel met dien naam zou moeten bestempelen. Alleen de baldadigheid van den soldaat of matroos, die in 's vijands land zoo licht tot de grofste euveldeaden leidt, was eenigermate beteugeld. Met reden kan Guérin in zijne „*Histoire maritime de France*” beweren, dat het gebeurde op de westkust van Frankrijk een zoo groot man als Tromp onwaardig was; doch zijn verhaal is in strijd met de waarheid, indien hij het doet voorkomen, alsof de Nederlanders overal waren afgeslagen.

Het min edele en aangename hunner taak gaf evenwel den bevelhebbers niet de bevoegdheid, zich een geheel ander tooneel voor hunne bedrijven te kiezen. Weken lang hadden zij de Fransche kust in alarm gehouden, toen zij den laatsten Juli met hunne vloot te St. Sebastiaan aankwamen, waar Tromp de Luitenant-Admiraals van Nes en Bantert met het voortzetten van den kruistocht in de bocht van Frankrijk belastte, wier tegenwoordigheid zich aldaar tot in September deed gevoelen. Intusschen begaf hij zelf zich den 8sten Augustus met een gedeelte zijner vloot naar Cadix, waar hij den 26sten aanlandde, en met zijn scheepsvolk in de vreugdebedrijven der Spanjaarden over den slag van Seneff deelde. Maar te Cadix kwam ook de Graaf van Hoorn, die van St. Sebastiaan naar het Spaansche hof was gereisd, weder op de vloot, welker bevelhebber hij tot het ondersteunen der Spanjaarden bewoog. Tromp zeilde ten minste met zijne schepen naar de kust van Catalonië, waar hij vertoefde, tot dat in de eerste dagen van October een groot pakket met brieven aan boord kwam. Vier dagen later, aanvaardde hij den terugtocht, met achterlating van 6 schepen onder den Schout-bij-nacht Almonde, die eerst de terugkomst der gelande troepen moest verbeiden. Dit overhaast vertrek geschiedde op hoog bevel; want de Staten-Generaal en de Stadhouder vonden, dat Tromp en de Graaf van Hoorn een te vrij gebruik hadden gemaakt van de ruimte, die hun bij hunne instructie was gelaten. Zij keurden den tocht naar Catalonië ten sterkste af. Misschien was dit eene der redenen, waarom de Luitenant-Admiraal en andere bevelhebbers zelfs het kostgeld hunner equipage, niet dan met veel moeite en na lang wachten betaald kregen. De kapiteins Dubois en Poort, die aan den tocht hadden deelgenomen, ontvingen eerst twee jaren later hunne achterstallige bezoldiging.

Zeer te bejammeren was het, dat de uitrustingen van 1674, die zoo weinig voordeel opleverden, slechts gestrekt hadden om den verachterden staat van de geldmiddelen der Admiraliteiten nog te verergeren. Niet gering was de verlegenheid der Collegiën, met uitzondering van het Amsterdamsche, dat over ruimer inkomsten te beschikken had. Het was de voorname reden, waarom zij zich, waar het de bescherming van handel en visscherij gold, niet dan zeer gebrekkig van hunne taak kweten.

Hierboven is opgemerkt dat Lodewijk XIV zich op den Oceaan en de Noordzee tot het uitrusten van enkele schepen en tot het aanmoedigen der kaapvaart bepaalde. Geene stad langs de kust leverde hiertoe meer particuliere schepen, dan Duinkerken, hetwelk ons in den oorlog met Spanje onophoudelijk had gekweld, en thans, onder het gebied van Frankrijk gekomen, dezelfde rol begon te spelen. Met kleine vaartuigen van 2 tot hoogstens 24 stukken, maakten de Duinkerkers zich eerlang weder tot den schrik van alle Nederlanders, die met vreedzame oogmerken de zee beploegden. Geen hunner kapiteins overtrof in deze jaren Jan Bart, die achtereenvolgend als bevelhebber van de *Roi David* (10), de *Royale* (10), de *Palme* (24) en de *Dauphin* (14) toonde, welk voordeel eene betrekkelijk zwakke zeemogendheid, in den oorlog met eene handeldrijvende natie, van de kaapvaart kan trekken. In 1676 bezat alleen Duinkerken 27 kleine schepen, door

particulieren uitgerust. Lodewijk XIV en zijne ministers stelden wat die kapers tot beschadiging der onzen deden op hoogen prijs.

Omstreeks denzelfden tijd, lieten ook de Barbarijsche zeeroovers weder meer van zich hooren. Zij bedreigden niet alleen de koopvaarders in de Middellandsche- en de Spaansche Zee, maar vertoonden zich ook, hoewel gelukkig bij uitzondering, in noordelijker streken. Zoo veroverden de onzen in 1676 een dier roofschepen in de nabijheid van Hitland.

Alleszins natuurlijk is hier de vraag, of de Admiraliteiten bij machte waren den Nederlandschen eigendom te beschermen, en of zij haar vermogen doelmatig hebben aangewend. Noch het eene, noch het andere is toestemmend te beantwoorden. Voor zoover het gebrek aan vermogen was, lag de schuld minder bij de Admiraliteiten, dan bij het algemeene landsbestuur, waaronder een zoo belangrijke tak van beheer, als dat over het zeewezen, aanhoudend in geldverlegenheid kon verkeeren. Bezwarender voor de Admiraliteiten zelven, is het minder doelmatig gebruik, dat zij van de aanwezige middelen maakten. Nadat toch meermalen was gebleken, hoe talrijke koopvaardijvlooten, onder behoorlijk geleide, veilig de havens konden bereiken, ging men de krachten weder versnipperen, door niet zelden het geleiden van een zeker aantal koopvaarders of visschers aan een of twee kleine konvooiers op te dragen, welker personeel men dan redelijkerwijs niet aansprakelijk kon stellen voor de schade, door den vijand met zijne wel kleine, doch goed bezeeilde en sterk bemande kapers of kruisers aangericht. Het nut van de bewapening der koopvaarders zelven is niet te miskennen. Dit ondervonden de kapiteins Tobias en Kindt, toen zij in 1677 met de *Prins te paard* (54) en de *Gouda* (44), elf koopvaarders geleidende, in het Kanaal door 7 Fransche schepen werden aangetast. Kloekmoedig ondersteund door de schippers Goudtschalck, Collombyn en Schaap, wier schepen elk 32 stukken voerden, kwamen zij er met een verlies van vijf der kleinere af, terwijl de rijkst geladen schepen behouden bleven. Maar niet altijd was men zoo gelukkig, en het personeel kon vaak zelfs door schier bovenmenschenlijke inspanning niet verhoeden, dat er belangrijke verliezen werden geleden. Het menigvuldige, doch altijd zwakke geleide was een ontoereikend middel tot bescherming van handel en zeevaart.

Meer had men kunnen verwachten van eene rechtstreeksche bestrijding der vijandelijke kapers. Evenals vroeger, kon men beproeven hen binnen de havens geblokkeerd te houden, en de uitgelopenen op te sporen en te veroveren, ten einde zoodoende elk buitengewoon geleide, ten minste in de nabijheid der kust, overbodig te maken. Doch ook het opzettelijk bestrijden der vijandelijke kapers ging thans even gebrekkig als voorheen. Waren de nadeelen minder groot, dan is het te betwijfelen, of dit niet uitsluitend aan den betrekkelijk korten duur van den oorlog te danken was, hetgeen den Duinkerkers belette, hunne krachten dermate te ontwikkelen, als in den Spaanschen krijg.

Nadat alleen Jan Bart in 1674 en 1675 reeds 17 prijzen had gemaakt, waaruit het ontoereikende van enkele kruisers en de verleende konvooiën was aan het licht gekomen, begon men eskaders tot bestrijding der kapers uit te rusten. In 1676 moesten hiertoe 12, in het volgende jaar 15 schepen gebezigd worden. Wat er gedaan werd, verhinderde echter niet, dat de gevreesde Jan Bart, alleen of vereenigd met anderen, in elk der genoemde jaren, nog 16 of 17 schepen veroverde, waaronder zelfs 5, die gezamenlijk 77 stukken voerden. Het is waar, ook de Zeeuwsche kapers lieten zich niet onbetuigd, en konden in 1676 op 71 gemaakte prijzen bogen; maar dit baatte niet tot beteugeling van de vijandelijke kaapvaart, daar de bevelhebbers van particuliere schepen, uit den aard der zaak, zich meer beijverden tot het nemen van rijk geladen schepen, dan tot het bestrijden van vijandelijke kapers. Dit was de taak der oorlogsschepen van den staat, die hierin echter evenzeer te kort schoten, als vroeger. Uithoofde van de geldverlegenheid der meeste Admiraliteiten en de weinige eenheid tusschen die Collegiën waren niet alle schepen op den bepaalden tijd

gereed. Weldra begonnen zich bovendien de oude gebreken te openbaren. Sommige bodems konden toch, wegens onvoldoenden voorraad, niet den bestemden tijd uitblijven en vielen uit noodzaak binnen. In weerwil van deze gebreken, waren de eskaders toch blijkbaar niet geheel zonder vrucht werkzaam geweest, omdat men in 1678 nadat er, wegens de gevorderde vredes onderhandelingen, geen eskader meer was uitgerust, over de toenemende onveiligheid begon te klagen.

Ontbrak het der Republiek in den strijd met de kapers aan de noodige veerkracht, ook waar zij elders ter zee handelend moest optreden, openbaarde zich in deze jaren hetzelfde verschijnsel. Terwijl zij de vereenigde vloeten van Groot-Brittanje en Frankrijk te bestrijden had, liet zich de minderheid van haar materiëel op voldoende wijze verklaren. Nu de vrede met Groot-Brittanje was getroffen, had men billijkerwijs mogen verwachten, dat het personeel niet langer door buitengewone inspanning zou behoeven aan te vullen, wat aan het materiëel ontbrak. Toch was dit meestal het geval. Alleen in het Noorden, was de verhouding tamelijk gunstig, omdat de Republiek in Denemarken een waardigen bondgenoot vond. Op niet alle bondgenooten was evenzeer te vertrouwen, gelijk de gebeurtenissen, die nog te vermelden blijven, overvloedig leerden. Hoe de zeemacht der Republiek, met die van Zweden, en in meer verwijderde oorden, met die van Frankrijk in aanraking kwam, zal het onderwerp der volgende bladzijden uitmaken.

Zooals vroeger is gezegd, was het verbond der Republiek met Brandenburg tijdelijk verbroken, doch later vernieuwd. Uit dien hoofde waren de Staten-Generaal verplicht, den Keurvorst te ondersteunen, toen de Zweden in 1675 een inval op zijn gebied hadden gedaan. Den 15^{den} Juni van dat jaar verklaarden zij Zweden den oorlog, terwijl zij alles in het werk stelden, om den Koning van Denemarken tot een gelijken maatregel te bewegen, hetgeen hun eerst in September gelukte. Aan de aarzeling van den Deenschen vorst was het te wijten, dat een Nederlandsch eskader, hetwelk de Staten onder kapitein Binckes naar de Oostzee hadden gezonden, er weinig kon uitrichten, en met eene talrijke koopvaardijvloot van daar terugkeerde, zonder dat iets van belang was voorgevallen. Merkwaardiger zijn de gebeurtenissen van het volgende jaar, waarin het Nederlandsche eskader zich in de Oostzee met de schepen van Denemarken vereenigde. Hoe men aldaar de bekwaamheden en de ervaring van het Nederlandsche personeel op prijs stelde, bleek niet alleen uit de geheele samenstelling der Deensche vloot, maar vooral ook uit het besluit van den Koning, om het bevel over de vereenigde zeemacht aan den Luitenant-Admiraal Tromp op te dragen. Deze aanvaardde die eervolle taak, doch met goedvinden van de Staten-Generaal en den Prins van Oranje, niet als bevelhebber van het Nederlandsche hulpeskader, maar als Admiraal-Generaal en Rijksraad van Koning Christiaan V, die hem bovendien tot ridder van den Olifant verhief om den gevierden admiraal nader aan zich te verbinden.

In zijne nieuwe waardigheid leverde Tromp den 11^{den} Juni, 1676, met ruim 30 Nederlandsche en Deensche schepen, nabij Oeland een slag tegen eene Zweedsche vloot van omstreeks 40 bodems, waarin deze ontzaglijke verliezen leed. Wat hiertoe grootelijks bijdroeg, behoort tot het alleszins buitengewone. Volgens het eenparige getuigenis van Tromp en Almonde, die insgelijks tegenwoordig was, had de Zweedsche vloot, te twaalf uren, nauwelijks gewend, om het gevecht aan te vangen, of het admiraalschip de *Kroon* van meer dan 130 stukken sloeg plotseling om en sprong een oogenblik later in de lucht. Naar de reden eener zoo onverwachte ramp kon men slechts gissen. Sommigen schreven haar toe aan het levendig worden der batterij, gedurende de laatste manoeuvre, in verband met de rankheid van het schip, dat letterlijk „*het onderste boven*” geraakte. Wat echter de oorzaak van dit onheil geweest zij, de gevolgen waren voor de Zweedsche vloot noodlottig. Het is te begrijpen, welk eene ontsteltenis het omslaan van hun admiraalschip onder de Zweden teweeg bracht! Zij poogden zich te onttrekken aan een gevecht, dat zij onder zulke

nadeelige omstandigheden moesten aanvangen. Zoodra Tromp echter het sein tot den aanval deed, waren de wijkende Zweden tot zelfverdediging genoodzaakt. Hun tweede bevelhebber verweerde zich met het *Zwaard* (86) nagenoeg twee uren tegen den Deenschen bodem, waarop Tromp zich bevond, doch moest het opgeven, nadat hij zijn grooten mast had verloren. Tegen de orders van Tromp stak de commandeur van een Nederlandschen brander het Zweedsche vlaggeschip aan, dat eene prooi der vlammen werd. Welk een indruk die onvergeeflijke handelwijze maakte, kan men het best ontwaren uit deze woorden van den Schout-bij-nacht Almonde: „*Maar door een impertinente brutaliteyt, soo is een brander van U. Ho. Mog. geëquipeert by het College ter Admiraliteyt tot Amsterdam, gevoert by eenen Willem Willemsz., tegens ordre aan boort van desen gestreken vyandts admiraal gekomen, en 't selve met syn brander, tegen 't gegeven quartier, verbrant, waarlijk een ongehoorde saak, 't welk noyt by yemant van U. Ho. Mog. dienaars is gepractiseert geweest.*” En de zaak was ongehoord; want van meer dan 600 man, die zich volgens de kleinste opgave aan boord bevonden, werden slechts een vijftigtal gered.

Onderwijl was het zes uren na den middag geworden en nam de verwarring onder de Zweedsche vloot door ramp op ramp voortdurend toe. Eene overhaaste vlucht scheen nog de eenige kans op behoud aan te bieden. Hierbij evenwel geraakten eenige Zweedsche bodems, door Nederlanders en Denen vervolgd, tusschen de klippen en gingen verloren; andere waren verbrand; twee van 44 stukken en eenige kleinere werden veroverd. En bij dit alles leden de verbonden slechts een onbeduidend verlies. Zij hadden niet alleen geene schepen, maar zelfs geene masten, noch stengen verloren. Dat enkele schepen nochtans in een vrij ernstig gevecht waren geweest, kan men opmaken uit de honderd dooden en gekwetsten, die zich aan boord van de *Christiaan F*, het admiraalschip van Tromp, bevonden. Zijn vlaggekapitein behoorde onder het getal der gesneuvelden.

Vermoedelijk was de nederlaag der Zweden, behalve aan de schrikbarende gebeurtenis met het admiraalschip, voor een gedeelte te wijten aan de onbekwaamheid van vele hunner officieren, waarover juist te dien tijde zeer werd geklaagd. Of eenigen hunner de begane misslagen, zooals een Deensch schrijver beweert, met een schandelijken dood aan de galg moesten boeten, zouden wij niet durven verzekeren. De maatregel ware nog al Turksch, en vooral niet te rechtvaardigen, wanneer het gedrag der schuldigen meer uit onbekwaamheid, dan uit lafhartigheit voortspoot.

Na de gemelde ontmoeting bij Oeland, bepaalden de bewegingen der vloot zich voornamelijk tot het ondersteunen der krijgsbedrijven te lande. De Vice-Admiraal Evertsen, die met de Zeeuwsche schepen was nagekomen, keerde in October met het Nederlandsche eskader en vele koopvaarders naar het vaderland terug. De Schout-bij-nacht Almonde was reeds voor dien tijd vervangen door Engel de Ruyter, den zoon van den Luitenant-Admiraal-Generaal.

Tromp, die inmiddels door Koning Christiaan tot den gravenstand was verheven, bezocht in het voorjaar van 1677 de Republiek, om als gemachtigde van den genoemden vorst bij vernieuwing de hulp van de Staten-Generaal te vragen. Hij slaagde naar wensch.

Gedurende zijn verblijf in het vaderland, schonk de Prins van Oranje hem, ingevolge de vroeger gedane belofte, de waardigheid van Luitenant-Admiraal-Generaal, in de plaats van de Ruyter, die kort te voren aan den staat was ontvallen. Deze verheffing ging echter gepaard met het verlot, om voorloopig nog een jaar in den dienst van den Koning van Denemarken te blijven.

In Juni 1677 begaf Tromp zich weder naar het Noorden en wel met het eskader, dat de Staten-Generaal, als eene vrucht zijner bemoeiingen, onder den Luitenant-Admiraal Bastiaensze derwaarts zonden. Aan de vergunning om zich hiermede naar de plaats zijner bestemming te begeven, hadden de Staten echter de uitdrukkelijke voor waarde

verbonden, dat hij, die voor het oogenblik in Deenschen dienst, en dus eenigermate een vreemdeling was, over de Nederlandsche schepen geenerlei gebied zou voeren, voor en aler deze zich met de Deensche hadden vereenigd. Als een Deensch gezant was de Nederlandsche zeeheld ontvangen; als een Deensch admiraal vertrok hij uit zijn vaderland. Men kan waarlijk niet zeggen, dat de Nederlandsche regeering, op het punt van etiquette, minder nauwlettend was, dan andere gouvernementen.

Voor de aankomst van het Nederlandsche eskader in de Sond, waren de Zweden reeds tweemaal door de Denen geslagen. Drie Zweedsche bodems, die uit het laatste gevecht terugkeerden en zich naar Gothenburg wilden begeven, liepen den onzen te gemoet, die er twee veroverden en den derden in brand staken. Dit was een onverwacht voordeel, zeer geschikt om de bemanning aan te moedigen.

Aanvankelijk bleef de Deensche admiraal Niels Juel het bevel over de vereenigde scheepsmacht voeren, hetwelk Tromp eerst den 12^{den} Augustus weder op zich nam. Niet lang daarna, ergerde hij zich dermate over het smadelijk afwijzen van twee zijner trompetters, door de Zweden, dat hij besloot de bevolking „*met branden en blaken te dwingen.*” Eene vreeselijke bedreiging, welke gevolgen niet uitbleven; want er werd inderdaad op Oeland en in de nabijheid van Kalmar deerlijk huisgehouden. Andere berichten schrijven den genomen maatregel niet aan Tromp, maar aan de Deensche autoriteiten toe. Wie er evenwel de schuld van drage, het was een afschuwelijk besluit, hetwelk de Luitenant-Admiraal Bastiaensze in de sterkste bewoordingen afkeurde, zeggende, dat zulk eene wijze van oorlogvoeren den Nederlanders vreemd en onwaardig was.

Meer overeenkomstig hare roeping, werkte de vloot mede tot de krijgsbedrijven op het eiland Rugen, hoewel er geene belangrijke ontmoetingen met de Zweedsche vloot hadden plaats gehad, toen Bastiaensze, die insgelijks tot den adelstand was verheven, in November met het Nederlandsche eskader terugkeerde, eene koopvaardijvloot van 80 bodems uit de Oostzee huiswaarts geleidende.

Tot dusverre hadden de Staten-Generaal den Koning van Denemarken krachtig ondersteund in den oorlog, waartoe zij hem hadden bewogen. Daarentegen had Christiaan V het niet aan blijken zijner koninklijke gunst laten ontbreken. Met die goede verstandhouding was het echter gedaan, nadat de Staten-Generaal hadden besloten, wegens de aangeknoopte vredes onderhandeling, in 1678 geen eskader meer naar de Oostzee te zenden. Hierover was de Koning van Denemarken, die juist eenige voordeelen had verkregen en zich nog andere voorspiegelde, dermate verbitterd, dat hij Tromp, zelfs op weinig eervolle wijze, uit zijn dienst ontsloeg, en Niels Juel tot Admiraal-Generaal over de Deensche vloot aanstelde. Tromp nam, als opperbevelhebber der scheepsmacht van den Keurvorst van Brandenburg, op het eiland Rugen nog eenig deel aan de krygsbedrijven van dezen bondgenoot der Republiek, en kwam vervolgens weder in zijn vaderland, waar hem een hooge titel en veel onderscheiding te beurt vielen, doch een minder ruim veld voor zijne werkzaamheid, als vlootvoogd, dan hij er voor dien tijd had gevonden.

Thans had de Republiek niet, evenals weleer, eene geduchte vloot naar het Noorden gezonden, om zich een overwegenden invloed op den loop der gebeurtenissen te verzekeren. Dit was ook minder noodig, omdat de marine van Denemarken zich intusschen meer had ontwikkeld. Het genoemde rijk kon 20 en meer schepen tegen de Zweden in gevecht brengen. Die macht, vereenigd met een hulpeskader van 10 of 12 Nederlandsche bodems, was oogenschijnlijk wel minder aanzienlijk, dan die der tegenpartij, maar was er, blijkens den verkregen uitslag, toch behoorlijk tegen opgewassen, hetgeen ongetwijfeld aan de meerdere deugdelijkheid van het materiëel en de meerdere geoefendheid van het personeel der Nederlanders en Denen moet worden toegeschreven. Om deze reden behoefde de Republiek thans in het Noorden niet meer te doen, en kon zij er ten slotte op

wijzen, dat zij zich, als bondgenoot van den Keurvorst, in de Oostzee behoorlijk van hare verplichtingen had gekwetend, ofschoon hare houding tegenover den Koning van Denemarken, dien zij eerst overgehaald en daarna in den steek gelaten had, alles behalve onberispelijk was.

Het ondersteunen van een bondgenoot was echter geenszins de eenige drijfveer geweest, welke de Staten tot het zenden dier eskaders naar het Noorden had doen besluiten.

Immers dreven vele inwoners der Republiek een levendigen handel op de havens der Oostzee, welke door eene te groote machtsontwikkeling van eene der aan haar grenzende mogendheden licht kon worden gestremd. Gedurende den korten tijd, die tusschen het ontslag van Tromp en het sluiten van den vrede verliep, ondervonden de Nederlandsche schippers welk een invloed het verblijf van Nederlandsche oorlogsschepen in de Oostzee had gehad. Onder bescherming van deze hadden de kooplieden, gelijk men dat hier te lande altijd wenschelijk achtte, te midden van den oorlog hun handel vrij en ongestoord kunnen voortzetten. Jaarlijks zeilden vele schepen naar het Noorden en keerden meer of min aanzienlijke handelsvloeden van daar terug.

Hoe de Staten er naar streefden, den handel in oorlogstijd zoo ongestoord mogelijk te blijven voortzetten, leert menige bladzijde van de geschiedenis der Republiek. Gedurende den eersten oorlog met Engeland, hadden talrijke oorlogsvloten, later verschillende eskaders of afzonderlijke schepen den eigendom van kooplieden en visschers moeten beveiligen. Andere natiën waren veelal blind voor het belang, dat alle partijen er bij hadden om de woede des krijgs zooveel mogelijk te matigen. Het was maar jammer, dat velen de heilzame bepalingen, tot dit einde gemaakt, meestal niet behoorlijk naleefden, zoodra het eenmaal tot eene vredebreuk was gekomen.

Van het streven der gouvernementen vindt men een sprekend bewijs in het handelsverdrag, dat de Staten-Generaal ondanks de oorlogsverklaring, die voor de kooplieden schadelijke gevolgen na zich sleepte, den 26sten November 1675 met den Koning van Zweden sloten. Het eerste artikel verklaart, dat de zeevaart en de handel der wederzijdsche ingezetenen, onderling en met onzijdigen, volkomen vrij zullen blijven, ook gedurende den oorlog, altijd behoudens hetgeen in het derde en het vierde artikel met betrekking tot de goederen van contrabande was vastgesteld. Tot hetzelfde einde stelden de beide partijen zich het beperken der kaapvaart ten doel, in art. 14 deze merkwaardige woorden gebruikende: „*En nademaal voor de securiteyt en vryheyt van de Navigatie en Commercie, dewelke bij dit Tractaat werdt beoogt, seer weynig zal wesen gedaan en geëffectueert, ten ware de zee van alle andere commissievaarders gantsch en 't eenemaal wierd bevrijdt.*”

Hoort men de Republiek en Zweden hier niet een wensch uitdrukken, die eerst in de negentiende eeuw nagenoeg geheel is verwezenlijkt ?

Een even doorslaand bewijs voor de milde begrippen, welke de gouvernementen ten minste in theorie huldigden, zijn de besluiten, door de Staten-Generaal en den Koning van Frankrijk omstreeks denzelfden tijd in het belang van een anderen tak van nijverheid genomen. Beide partijen hadden in 1675 de visscherij nabij de kusten, met vaartuigen van 60 ton en daarbeneden vrijgesteld, welke vergunning zij later hadden uitgebreid. Noch de Fransche, noch de Zeeuwsche kapers ontzagen echter de visschers in afgelegen oorden, hetgeen aanleiding gaf tot klachten. De gouvernementen slaagden er niet in de visscherij in oorlogstijd ongestoord te doen voortduren, evenmin als het den Staten-Generaal en den Zweden was gelukt de kaapvaart af te schaffen. Maar al die pogingen, hoewel niet leidende tot het gewenschte doel, verdienen toch in hooge mate de aandacht, voor zoo ver daaruit blijkt, dat sommige gouvernementen der zeventiende eeuw reeds begrippen van internationaal recht voorstonden, die eerst in veel later tijd hebben gezegevierd. In weerswil van een aantal beperkingen, welke de Staten-Generaal voor de Republiek zelve en hare

koloniën nog in het leven riepen of bleven handhaven, ontwaart men hen in den regel aan de zijde dergenen, die voor een onbelemmerd verkeer ijverden. Door alle eeuwen heen en onder alle gouvernementen, openbaarde Nederland denzelfden geest, waaraan het den naam van het klassieke land der vrijheid te danken heeft.

HOOFDSTUK XXX.

Hulpbehoevendheid van Spanje. — Een eskader onder de Ruyter naar de Middellandsche Zee gezonden. — Zorgeloosheid der Spanjaarden. — Slag bij de Liparische eilanden tusschen de Ruyter en Duquesne. — De Spaansche vloot. — Tweede gevecht met de Franschen, bij den berg Etna. — Dood van den Luitenant-Admiraal-Generaal de Ruyter.

Nagenoeg om dezelfde redenen, waarom de Staten-Generaal in 1675 tot het zenden van een eskader naar het noorden waren overgegaan, hadden zij, omstreeks denzelfden tijd, een ander naar de Middellandsche Zee gezonden. Ook hier gevoelde een bondgenoot dringende behoefte aan hulp; ook hier dreigde eene andere mogendheid zich een overwicht te verschaffen, hetwelk voor den handel der Republiek op de zuidelijke havens van Europa verderfelijke gevolgen kon hebben. Meermalen hadden Nederlandsche bevelhebbers, tot bescherming van den handel, in dezelfde wateren gekruist, die zelfs het tooneel waren geweest, waarop van Galen en anderen zich met roem hadden overladen. De taak van geen der vroegere eskaders was evenwel zoo moeielijk geweest als die van dat, hetwelk de Staten er thans heenzonden; geen daarvan heeft zooveel stof tot geschil, zooveel reden tot droefheid opgeleverd, als dat, hetwelk in 1675 vertrok.

Het Spaansche gouvernement had in 1674 de hulp van Tromp ingeroepen, tot het bedwingen van een volksopstand op Sicilië, en men zal zich herinneren, dat de Nederlandsche admiraal, ofschoon hij geweigerd had zich derwaarts te begeven, naar het oordeel zijner regeering zelfs te ver was gegaan, door niet een gedeelte der vloot, zonder uitdrukkelijken last, naar de kust van Catalonië te zeilen. Lodewijk XIV had intusschen die volksbewegingen op Sicilië aangemoedigd, en den bewoners van Messina, het brandpunt van den opstand, bij herhaling hulp verleend. In September 1674 en in de eerste maanden van het volgende jaar waren tot driemaal toe schepen uit Frankrijk opgedaagd, tot ondersteuning der genoemde stad, die zich aan de Spaansche heerschappij had onttrokken. Lodewijk had er vervolgens den Hertog de Vivonne, als zijn onderkoning, heengezonden, die echter geenszins voor de hem opgelegde taak berekend was. Hij bepaalde zich aanvankelijk tot het bezetten van Agosta, om hierdoor den toegang van de zuidzijde open te houden, hetgeen evenwel niet belette, dat de Spanjaarden op mogelijke gebeurtenissen moesten rekenen, waarom zij in de eerste plaats troepen uit Catalonië overbrachten. Minder gemakkelijk konden zij in de behoefte aan eene vloot voorzien, daar het weldra bleek, dat de Spaansche marine, eenmaal de schrik en het voorbeeld van gansch Europa, zelfs niet meer tegen die van Frankrijk was opgewassen.

Op grond van het tractaat, in Augustus 1673 met de Staten-Generaal gesloten, wendde het Spaansche gouvernement zich tot de laatsten, met het voorstel om de Fransche zeemacht in de Middellandsche Zee gemeenschappelijk te bestrijden. Dit zou Spanje van

een groot bezwaar ontheffen en strookte volkomen met het belang der Republiek zelve, die hoogst ongaarne den invloed van Frankrijk in het zuiden moest zien toenemen. Maar de Admiraliteiten konden op dat tijdstip uit eigen middelen weinig doen, en de provinciën gingen reeds gebukt onder de kosten, welke de oorlog te lande vereischte. Niet zonder tegenkanting was daarom het vroeger gemelde eskader naar het Noorden uitgerust, en er bestond dus geringe kans, dat men thans bovendien de noodige gelden zou toestaan tot het zenden van een ander naar de Middellandsche Zee. Toch kon de Republiek, waar een bondgenoot hare hulp inriep, waar haar eigen belang ten nauwste met dat van dien bondgenoot verknocht was, niet werkeloos blijven. Hierom sloegen de Staten een anderen weg in, en poogden zij, met voorbijgang der overige Admiraliteiten, die van Amsterdam tot het leveren der noodige schepen te bewegen. Het genoemde Collegie bevond zich niet alleen in een betrekkelijk zeer gunstigen toestand, maar had dezen voor een gedeelte te danken aan den handel op de havens der Middellandsche Zee, die thans in gevaar verkeerde.

Onder de leiding van den Raadpensionaris Fagel, den opvolger van Johan de Wilt, werden onderhandelingen aangeknoopt tusschen de Staten-Generaal, den Spaanschen gezant en de Admiraliteit van Amsterdam, waarvan de uitslag was, dat laatstgenoemde zich met de gansche uitrusting van een eskader naar de Middellandsche Zee belastte, met uitzondering van het admiraalschip, hetwelk de Admiraliteit van de Maas wenschte te leveren, ten einde haar oud voorrecht niet te verliezen. Was het evenwel niet een hoogst bedroevend gevolg van de krachtsinspanning der laatste jaren, doch vooral van de krachtsverspilling in 1674, dat de vereischte som van anderhalf millioen gulden slechts met loven en bieden kon worden gevonden? Spanje zou de helft betalen en de Admiraliteit van Amsterdam 450.000 gulden, zoodat er ten slotte slechts 300.000 gulden voor rekening van het gemeene land kwam. Het eskader zou bestaan uit 18 oorlogsschepen, 6 gewapende snauwen, 4 branders en 2 behoefteschepen, gezamenlijk bewapend met 1000 stukken en bemand met 4800 koppen.

Mag men nu uit de sterkte van dit eskader de gevolgtrekking maken, dat de belangstelling in het zeewezen hier te lande blijkbaar verminderde, en dat de Regeering uit dien hoofde 's lands vlag lichtvaardig blootstelde? Men heeft er haar van beschuldigd, doch, naar het ons toeschijnt, zonder voldoende grond. Zeker is het bedroevend in een zoo welvarend land als het onze, over eene betrekkelijk geringe som dermate te zien haspelen; maar dit geeft niet het recht te beweren, dat zij, die alles beproefden om de kosten der uitrusting zooveel doenlijk van zich af te schuiven, bovendien de verhouding tusschen het gestelde doel en de hiertoe verstrekte middelen geheel uit het oog verloren. Afgescheiden van de vraag, hoe men de vereischte gelden had bijeengekregen, blijft nog deze: was het eskader al dan niet geëvenredigd aan de taak, die het te vervullen kreeg? De Ruyter, wien de Staten het bevel opdroegen, beantwoordde haar ontkennend. Maar de autoriteiten beseften het gegronde zijner bewering zoo weinig, dat een lid der Admiraliteit het zelfs waagde, de bezwaren door den Admiraal geopperd aan eene verkeerde beweegreden toe te schrijven, hetgeen den verdienstelijken man deze merkwaardige woorden ontlokte: „*Neen, ik begin den moed niet te laten vallen. Ik heb mijn leven veil voor den staat; maar ik ben verwonderd en het is mij leed, dat de Heeren de vlag van den staat zoo veil hebben en wagen.*” Hoe weinig overdreven zorg hij voor zijn eigen persoon koesterde, bleek toen hij er op liet volgen: „*De*

Heeren hebben mij niet te verzoeken, maar te gebieden, en al werd mij bevolen 's lands vlag op een enkel schip te voeren, ik zou daarmede in zee gaan. Waar de Heeren Staten hunne vlag betrouwen, zal ik mijn leven wagen."

In weerwil van de beslissende uitspraak van de Ruyter, is het bij eene onpartijdige overweging der hierboven gestelde vraag niet te ontkennen, dat men haar inderdaad op tweeërlei wijs kon beantwoorden, naar gelang van het verschillende standpunt, waarop de Admiraal en de leden der hooge regeering zich plaatsten. De regenten zagen in Spanje nog altijd de groote zeemogendheid van vroeger, en meenden reeds veel te doen, door het in een oogenblik van verlegenheid bij te staan met een eskader, dat zeker niet kleiner was, dan de Republiek in dergelijke gevallen aan anderen had verstrekt. Spanje zelf moest in de eerste plaats handelen, en beloofde dan ook meer dan 20 oorlogsschepen uit te rusten, ongerekend de kleine. Zelfs beweert de Engelsche schrijver Charnock, die over het geheel den onzen niet genegen is, dat een eskader, als dat van de Ruyter, een gunstigen keer had moeten geven aan de zaken van elken staat, die niet volslagen was uitgeput.

Op grond der ervaring, vroeger in de Middellandsche Zee opgedaan, betwijfelde de Ruyter, zoo al niet de oprechtheid, dan toch de vervulling der beloften door het Spaansche gouvernement gedaan. Meenende dat er van de uitrusting eener Spaansche vloot weinig zou komen, en dat hij om die reden meer ter zijner beschikking moest hebben, dan een eenvoudig hulpeskader, offerde hij de gemelde bezwaren. Wat er later voorviel, stelde hem in het gelijk. Geeft dit evenwel het recht anderen, die zich omtrent de goede trouw of het vermogen van een bondgenoot hadden misrekend, van gebrek aan belangstelling te beschuldigen? Zeker had de regeering beter gedaan, door zich nauwkeuriger van het al dan niet gegronde der bezwaren van een zoo ervaren persoon als de Ruyter te vergewissen. Misschien had deze ook zijn oordeel nader kunnen staven, dan hij volgens het verhaal van zijn levensbeschrijver deed.

Met een duister voorgevoel, aanvaardde de Luitenant-Admiraal de hem opgelegde taak. Na een hartroerend afscheid van de zijnen, begaf hij zich naar Hellevoetsluis, waar de *Eendragt* (76) gereed lag om hem te ontvangen. Hoewel dit schip met zijne voorkennis en toestemming tot vlaggeschip was ingericht, zoo moest het den bejaarden zeeheld toch leed doen, dat hij den tocht, dien hij al donker inzag, bovendien niet zou doen met de *Zeven Provinciën*, den geliefden bodem, waarop hij aan alle voorname ondernemingen en zeeslagen der laatste jaren had deelgenomen, en welke daarom voor hem zoo rijk was aan herinneringen. Alleen de geldverlegenheid der Admiraliteit van de Maas, die haar belette de *Zeven Provinciën* vele noodige herstellingen te doen ondergaan, was oorzaak, dat zij den Admiraal een ander schip had aangeboden, hetwelk vermoedelijk om dezelfde reden, zoo als later bleek, met uiterst karige hand was uitgerust.

Den 16^{den} Augustus stak de Ruyter in zee, waarna hij zich buitengaats vereenigde met de schepen uit Texel. Eenige waren echter vooruitgezonden, om inmiddels een aantal koopvaarders naar de Spaansche havens te geleiden. Belemmerd door stormen als anderszins, bereikte de Ruyter eerst den 26sten September Cadix, waar de zijnen, tot verbazing der Spanjaarden, binnen weinige dagen eenige herstellingen aanbrachten, met welke de laatsten, volgens hunne eigen verklaring, wel eenige weken zouden hebben zoek gemaakt.

Spoedig begonnen de onzen te ontwaren, dat niet alles in orde was. Wat moesten zij echter denken, toen het Spaansche admiraalsschip, een bodem van honderd stukken, door Nederlandsche schepen van de kust van Biscaye naar Cadix geleid, geheel in het ongereede bleek te zijn? Dit was voorwaar een fraai begin; want andere Spaansche schepen waren er volstrekt niet. Deze waren, volgens het zeggen der autoriteiten, reeds vertrokken, en moesten in eene der Spaansche havens de komst van den Nederlandsche Admiraal met diens eskader verbeiden. Maar de Ruyter trof hen noch te Vinaroz, noch te Barcelona, noch te Cagliari aan. Waar hij kwam, en vooral in de laatstgenoemde stad, overlaadde men den Nederlandschen bevelhebber met eerbewijzen, die hem evenwel de herhaalde teleurstelling niet konden vergoeden. Bovendien was de Vice-Admiraal den Haen van de vloot afgeraakt met vijf oorlogsschepen, twee snauwen en twee behoefteschepen, waarmede hij zich, volgens ingekomen berichten, tegen den hem verstrekt last, naar Napels had begeven. Dit maakte het afzenden van een paar andere bodems noodig, om den Vice-Admiraal nadere orders te doen geworden. Een en ander verdeelde het eskader en verhoogde het gevaar, bijaldien de afzonderlijke gedeelten een vijandelijk eskader mochten ontmoeten.

Gelukkig werden de Nederlandsche schepen, onder de Ruyter, gedurende den tocht van Cagliari naar Melazzo, eene haven op de noordkust van Sicilië, niet aangetast. Eenmaal hier aangekomen, hoopte de Admiraal weldra alle Nederlandsche schepen bijeen te hebben en eindelijk, met de lang verwachte Spaansche vereenigd, tegen de macht der Franschen ruimschoots opgewassen te zijn. Eene nieuwe teleurstelling was het, toen hij in de haven van Melazzo slechts één Spaansch schip en eenige galeien aantrof. Hoe moest hij echter te moede zijn bij het bericht, dat de andere Spaansche bodems, waarnaar hij dagelijks met verlangen uitzag, inderdaad in de haven van Palermo, lagen, doch alles behalve gereed om dienst te doen. Den Haen, die zich insgelijks derwaarts had begeven, kreeg last naar Melazzo te zeilen, waar de Nederlandsche opperbevelhebber nu ten minste zijne eigene schepen bijeenkreeg. Intusschen spoedde het jaar 1675 ten einde, zonder dat er iets van belang was gedaan. Voor zooverre het ongereede der Spaansehe schepen in de haven van Palermo nog een gevolg mocht zijn van den in September doorgestanen storm en de hierdoor geleden verliezen, bevestigde het ten volle, wat de onzen te Cadix van de Spanjaarden zelven hadden vernomen, dat namelijk het repareren hunner schepen alles behalve vlug van de hand ging.

Eenigen tijd geleden was Duquesne, een Fransch bevelhebber, die zich eerlang door zijn strijd met de Ruyter een onsterfelijken naam zou verwerven, van Messina naar Toulon gezeild om er voorraad en versterking te halen. Het was nu de vraag, of de komst van de Ruyter te Melazzo ook eenige wijziging in de plannen der Franschen noodig maakte. Duquesne achtte het niet verkieslijk, en wenschte de straat van Messina van de noordzijde binnen te stevenen. Valbelle, een ander Fransch bevelhebber, was van een tegenovergesteld gevoelen, bewerende dat zulk eene onderneming noch roemvol, noch nuttig kon wezen, tenzij de hemel haar op buitengewone wijze mocht begunstigen. Nadat echter Lodewijk XIV het plan van Duquesne had goedgekeurd, was deze den 17^{den} December met 20 schepen en 6 branders van Toulon vertrokken, met den last om de straat van Messina aan de Noordzijde binnen te stevenen.

Onderwijl had de Ruyter, wiens eskader met een Spaansch schip van vijftig stukken en negen galeien versterkt was, de haven van Melazzo verlaten, om het Fransche eskader den doortocht te betwisten. Zoodra hem de nadering der vijandelijke macht was bericht, zeilde hij deze te gemoet, waarna hij haar den 7^{den} Januari 1676 bij de Liparische eilanden in 't zicht kreeg. De ongelijkheid der strijdkrachten, waarvan de onzen gewagen, sproot meer voort uit het verschil in bewapening en bemanning, dan uit het grooter aantal Fransche schepen; want de Ruyter had, bij zijne achttien schepen, zes snauwen, vier branders en twee behoefteschepen, het gemelde Spaansche schip en negen galeien, terwijl de Franschen, volgens hetgeen de Nederlanders waarnamen, behalve de branders niet meer dan twintig schepen van vermoedelijk 50 tot 80 stukken hadden. Omgekeerd geeft de tegenpartij de macht van de Ruyter vrij nauwkeurig op. Wat de galeien betreft, welke hij boven de Franschen voorhad, deze waren voor den eigenlijken strijd minder geschikt. Wat toch konden zij met hare vijf stukken tegen de groote en zwaar bewapende Fransche schepen uitrichten, terwijl hare talrijke roeiers in het lage en open vaartuig, bijna geheel weerloos aan het vuur des vijands waren blootgesteld? Gedurende den nacht zochten zij dan ook eene schuilplaats tusschen de eilanden, die zij eerst later verlieten, om den ontredderden schepen bijstand te verleenen.

Den 8sten Januari 1676, waarop het pleit moest worden beslecht, hadden de Franschen door eenige verandering van wind en ten gevolge der voortreffelijke manoeuvres van Duquesne den loef gekregen. In weerwil dezer min gunstige omstandigheid, besloot de Ruyter den vijand af te wachten, en schaarde hij zijn eskader zoodanig tusschen de eilanden Salini en Stromboli, dat de tegenpartij haar oogmerk niet kon bereiken, zonder door de Nederlandsche linie heen te slaan. Wel beseffende, dat men hem den doortocht hardnekkig zou betwisten, kwam Duquesne voor den wind, in de beste orde, op de onzen af. In dit opzicht liet de Ruyter zijn tegenstander ten volle recht wedervaren, door te schrijven: „*Omtrent de kloeke negen uren zyn zy in goede ordre, en wel gereengeert, als soldaten, op ons afgekomen.*” Toch hadden de Franschen, volgens hunne eigen bekentenis, hierbij een misslag begaan, die alleen door de bekwaamheid van hun bevelhebber ten minste eenigermate werd hersteld. Hunne schepen waren namelijk te dicht aaneen gesloten, waardoor sommige, bij het oploeven, vóór elkander kwamen te liggen, en dus niet tegelijk met de andere den aanval konden beginnen. Maar dit bezwaar was slechts van voorbijgaanden aard, en spoedig nam het gevecht een aanvang.

Hevig was de strijd tusschen de wederzijdsche voorhoeden en middeltochten, gedurende den ganschen voormiddag, tot des namiddags te half vijf. Valbelle lag met de *Pompeux* wel twee uren lang tegenover de *Eendragt*, en had den strijd moeten opgeven, indien Duquesne hem niet ter rechter tijd met de *Saint-Esprit* ware bijgesprongen. Thans moest de Ruyter afhouden, hetgeen hij langzaam en in goede orde deed, evenals de Nederlandsche voorhoede. Het plan van Duquesne, om op dat oogenblik een beslissenden uitslag te verkrijgen, mislukte echter ten eenen male; want de onzen schoten een brander, dien de Franschen tegen de *Eendragt* afzonden, reddeloos, waarna de pogingen door twee andere branders in het werk gesteld insgelijks vruchteloos bleven. Moet men ten slotte erkennen, dat de Nederlandsche voorhoede was teruggetrokken; dat de middeltocht meest verdedigender wijs had gehandeld; dat de Nederlandsche achterhoede weinig had gedaan, en dit nog hoofdzakelijk verschuldigd was aan de misslagen van eenige Fransche

kapiteins; zoo blijft het echter de vraag, of dit alles den Franschen een onbetwistbaar recht gaf, zich de overwinning toe te schrijven.

Twee zeehelden, die beiden hun vaderland tot eer verstreken, waren hier voor het eerst tegenover elkander gesteld! Wie hunner mocht de zegepalm wegdragen? Dit is meer dan eene personeele, men zoude bijna zeggen, eene nationale quaestie. Of hebben de Franschen niet beweerd, dat de Ruyter, wiens dapperheid en bekwaamheid zij hoogelijk roemen, toch in Duquesne zijn meerdere had gevonden? Hierbij kunnen zij zich slechts op twee gevechten beroepen, waarvan dat bij de Liparisclie eilanden het eerste is. Voor waar reden genoeg, om de gronden, waarop zij het bij deze gelegenheid doen, nauwkeurig te toetsen.

Het verlies aan personeel, voor zoo ver dit bekend is, maakt hier niets uit, omdat het weinig uiteenliep. Dat aan materieel levert evenmin voldoende grond op. Immers gewagen de Franschen niet van de vernieling van twee hunner schepen, waarmede de onzen zich vleiden, en was, gedurende den strijd, ook geen der Nederlandsche schepen verloren gegaan. Wel had de *Essen* (50) veel geleden, en verongelukte dit schip 's anderen daags, terwijl de galeien pogingen aan wendden om het nog in tijds binnen de haven van Palermo te slepen; maar dit verlies der onzen, na den strijd, was meer eene toevallig bijkomende zaak, dan een voordeel, door de tegenpartij in het gevecht behaald. Er is nog meer! Beide partijen wenschten, na hare ontmoeting, zich met andere schepen te vereenigen, en bereikten haar doel ongehinderd; want tien Fransche schepen, die te Messina waren achtergebleven, voegden zich bij de vloot van Duquesne, terwijl de Prins van Montesarchio, die eindelijk met negen Spaansche bodems tot versterking van de Ruyter kwam opdagen, door niets in zijne vereeniging met dezen werd belemmerd. Noch de eene, noch de andere partij was echter geneigd, den kamp andermaal te wagen. De Nederlandsche en Spaansche bevelhebbers, die het aanvankelijk wilden doen, kwamen op hun besluit terug, nadat zij vernomen hadden, dat de Fransche schepen met die uit Messina versterkt waren. Zij oordeelden het beter den strijd niet meer te zoeken, en begaven zich eerlang, ter herstelling der Nederlandsche schepen, naar Melazzo. Duquesne, van zijn kant, wenschte het voordeel, dat hij naar zijne meening in den strijd had behaald, niet onmiddellijk weder op het spel te zetten en liet daarom zijn oorspronkelijk plan varen.

Ofschoon de brief van Duquesne dit niet uitdrukkelijk vermeldt, zoo moet deze, na het ontvangen der gemelde versterking, het eiland omgezeild en Messina van den zuidkant bereikt hebben. Andere redenen, uit de moeielijkheid van het vaarwater voortspruitende, zou hij ongetwijfeld hebben opgegeven. Mag men dus niet aannemen, dat hij van den hem verstreken last, dien hij zelf had uitgelokt, alleen afweek, omdat hij het letterlijk opvolgen hiervan, wegens de tegenwoordigheid van de Nederlandsche en Spaansche schepen, minder geraden achtte? Lapeyrouse Bonfils, een Fransch geschiedschrijver van onzen tijd, is er dermate van overtuigd, dat hij, in tegenspraak met anderen en zonder opgave van bron, Duquesne rechtstreeks naar Messina laat zeilen, omdat het kiezen van den anderen weg, na de behaalde overwinning, geheel doelloos en onverklaarbaar is. En wie zal dit laatste oordeel niet beamen? Juist omdat de handelwijze van Duquesne geene andere verklaring toelaat, beweert de onpartijdige, dat de genoemde bevelhebber ten slotte niet heeft verkregen wat hij beoogde, en dat er dus geene sprake kan zijn van eene door hem behaalde overwinning. Deze matigden ook de onzen zich niet aan, hoewel zij er voorzeker

roem op mochten dragen, dat hij, die zich de overwinning wel toeschreef, geen nieuwen strijd zocht, en ter vermindering hiervan zijn oorspronkelijk plan wijzigde. De Nederlanders hadden hun plicht gedaan en den vijand een hinderpaal in den weg gelegd, al konden zij ook niet verhinderen, dat hij zijn doel langs een anderen weg bereikte.

Aangaande het gedrag der zijnen, kon de Ruyter een zeer vleierend getuigenis afleggen. Zonder eenig voorbehoud, schreef hij den 9^{den} Januari: „*De Hooft-officieren ende capiteynen van haer Ho. Mo. vloot hebben dapper en zonder eenigsints te relacheren, gevochten.*” Ongelukkig werden later de goede hoedanigheden van het Nederlandsche personeel ten deele krachteloos gemaakt door het gedrag der Spanjaarden. En deze kregen nog al de hoofdrol te vervullen; want de Prins van Montesarchio aanvaardde, als bevelhebber der zeemacht van den Koning van Spanje, overeenkomstig het gesloten tractaat en ingevolge hetgeen voor dit geval in de instructie van de Ruyter voorkwam, het opperbevel over de vereenigde vloot. Hij vormde uit dien hoofde met zijn eskader den middel tocht.

Tot hiertoe was er voor de onzen weinig reden, om het verblijf in de Middellandsche Zee aangenaam te vinden. Hunne bondgenooten waren te laat gekomen, en noch het aantal, noch de staat der Spaansche schepen was zoodanig, als men dit had mogen verwachten, het was volgens sommigen niet aan het papier toe te vertrouwen, hoe het in de Spaansche havens toeging. Eerst terwijl de onzen zich te Melazzo van de bekomen schade herstelden, verscheen aldaar het Spaansche admiraalsschip, dat in September van het vorige jaar door Nederlandsche schepen naar Cadix was geleid. Toch was de traagheid der Spanjaarden nog een hunner minste gebreken. Blijkbaar had de Ruyter den bondgenoot niet te hard beoordeeld. De Spaansche monarchie, hoewel nog in het bezit van den eenmaal verworven naam, was inderdaad gedaald van haar verheven standpunt, en verloor onder een krachteloos en verdorven bestuur meer en meer den staatkundigen invloed, dien zij vroeger had bezeten.

Kan men het den Nederlandschen admiraal, die te vergeefs vele klachten had uitgebracht, euvel duiden, dat hij van de hem opgelegde taak wenschte ontslagen te worden, zoodra zijne eer, doch vooral die van het vaderland dit gedoogde? Hiertoe deed zich weldra de mogelijkheid op, toen de zes maanden, voor welke hij was uitgerust, ten einde spoedden. Aangaande het verlengen van dien termijn, had hij tot dusverre geenerlei rechtstreeksch bericht van zijn gouvernement ontvangen, ofschoon de Spaansche autoriteiten hem verzekerden, dat zij er in geslaagd waren de Staten-Generaal tot dien maatregel te bewegen. Niet voornemens zijn last ter wille van een nalatigen bondgenoot te overschrijden, ging de Ruyter den 22sten Januari met zijn eskader onder zeil. Hij beloofde evenwel, dat hij zich in verschillende zeeplaatsen zou vergewissen, of er ook nadere instructiën voor hem ontvangen waren.

Te Napels was niets voor den Nederlandschen bevelhebber gekomen, maar te Livorno lag een brief van den Prins van Oranje, waarin deze hem gelastte voorloopig in de Middellandsche Zee te blijven. Onmiddellijk wendde de Admiraal met zijn eskader den steven naar Napels, waar hij van de vreugde over zijne komst gebruik maakte tot het bevrijden van zes en twintig Hongaarsche predikanten, die wegens hunne gevoelens op de galeien zaten. Hij verdeelde hen over zijne schepen en zond hen later, met een Engelsch

vaartuig, naar zijn gastvrij vaderland. Vervolgens zeilde hij met het Nederlandsche eskader naar Palermo, om zich andermaal met de Spaansche zeemacht te vereenigen.

Omstreeks dezen tijd was de Prins van Montesarchio naar Madrid vertrokken en het bevel over de Spaansche schepen gekomen aan Don Freire de la Cerda, die evenals zijn voorganger het opperbevel over de vereenigde vloot zou voeren. Deze bestond uit het Nederlandsche eskader, dat, op de *Essen* na, geheel voltallig was, en uit tien Spaansche oorlogsschepen met eene petache en een brander. De Spaansche schepen zouden den middeltocht vormen, terwijl de Nederlandsche, in twee nagenoeg gelijke eskaders verdeeld, onder de Ruyter de voorhoede en onder den Haen de achterhoede zouden uitmaken.

Half Maart zeilde de vereenigde vloot van Palermo naar Melazzo, waar de bevelhebbers met den onderkoning een plan beraamden, om Messina te gelijk van den zee kant en van de landzijde aan te tasten. Vroegere pogingen om het laatste te doen, in verstandhouding met de Spaanschgezinde partij binnen de stad, hadden niets gebaat. Ten einde nu beter te slagen, vertoonde de vloot zich voor de haven van Messina, waar de Fransche schepen aanstonds uitliepen, doch zoo nabij de versterkingen van den wal bleven, dat de bondgenooten hen niet met hoop op voordeel konden aanvallen. Alle bewegingen der vereenigde vloot, om de Fransche schepen meer zuidwaarts in de ruimte te lokken, bleven zonder den beoogden uitslag. Inmiddels hadden Spaansche en Duitsche troepen een aanval gedaan, die echter afgeslagen was, omdat de vloot hem van den zee kant niet had kunnen ondersteunen. Zelfs moest men vooreerst alle hoop, die op de medewerking der zeemacht was gebouwd, laten varen, aangezien de vlootvoogden, wier schepen nog al door storm hadden geleden, het geraden oordeelden in eene haven van Calabrië binnen te loopen. Ten onrechte wijt men het mislukken der onderneming aan de volslagen werkeloosheid der Spaansche troepen. Deze hadden ter bestemder tijd den aanval gedaan, doch waren hierbij niet ondersteund door de zeemacht, die zich echter aan geenerlei verzuim had schuldig gemaakt.

Den 14^{den} April gingen de bevelhebbers der vloot met hunne schepen weder onder zeil, ten einde, nu het plan tegen Messina zelf mislukt was, iets tegen het meer zuidelijk gelegen Agosta te beproeven, hetwelk nog altijd in het bezit der Franschen was. Dit voornemen schonk hun weldra de gelegenheid tot den strijd, dien zij kort te voren vruchteloos hadden gezocht. Want de Franschen, die aanstonds inzagen hoe gevaarlijk het zou wezen, indien een zoo belangrijk punt ten zuiden der straat in de handen der bondgenooten viel, verlieten met hunne schepen de haven van Messina, om eenige verwachte graanschepen veilig derwaarts te geleiden en zoo mogelijk alle plannen tegen Agosta te verijdelen.

Eerst den 19^{den} April waren de Nederlandsche en Spaansche schepen in de baai der genoemde stad gekomen, welke zij in den nacht tusschen den 21sten en den 22sten weder verlieten, op het bericht dat de Fransche vloot van Messina was uitgezeild. En het was hoog tijd, indien zij niet binnen eene zoo beperkte ruimte verrast wilden worden; want zij hebben de baai nauwelijks verlaten, of de beide vijandelijke vloten krijgen elkander in 't zicht, een weinig ten noorden van Agosta, op de hoogte van de Etna.

Hier maakten beide partijen zich gereed tot den strijd, waarop de nakomeling staart met eene belangstelling, die zich noch uit het ontzagwekkende der strijdkrachten, noch uit de verkregen uitkomst laat verklaren. Hij ontleent zijne waarde, evenals zoo menige kamp der oudheid, aan de namen der bevelhebbers en aan den beslissenden invloed, dien hij op het

lot des eenen had. De plaats zelve, die zoo menigmaal getuige was van de ontzettende vernieling, door den naburigen krater aangericht, kon het indrukwekkende van den kamp slechts verhoogen. Ook zonder dit, ware echter de levendige belangstelling in hetgeen thans voorviel ten volle gerechtvaardigd. Twee van de grootste helden der zeventiende eeuw dongen voor het laatst om den voorrang, dien twee volken, met nationale ingenomenheid, hebben toegekend aan hem, op wien elk van beiden een billijken roem draagt.

Op het oogenblik dat beide vloten elkander in 't zicht kregen telde die der bondgenooten, met inbegrip der fregatten, 27 bodems, alsmede 7 kleine vaartuigen en 5 branders, waarbij zich vervolgens nog 7 of hoogstens 9 galeien voegden. Aan boord der Nederlandsche schepen bevonden zich 852 stukken en 4500 man. De bewapening en de bemanning der Spaansche schepen zijn niet opgegeven; doch zij moeten niet onbelangrijk zijn geweest, als men nagaat, dat het admiraalschip *Notre dame del pillar* 70 stukken en 740 man voerde. De macht der Franschen schijnt die der bondgenooten weder nagenoeg geëvenaard te hebben. Alle berichten melden eenparig, dat hunne vloot bestond uit omstreeks 30 schepen met 8 branders, terwijl sommige bovendien van eenige kleine schepen en 9 galeien gewagen. Hunne bewapening en bemanning werden door de onzen op 2172 stukken en 10.000 man geschat. Uit de verhouding tusschen het aantal stukken en het aantal manschappen, zou men opmaken, dat het laatste ten minste niet overdreven is, aangezien de Fransche schepen in den regel sterk bemand waren. Zeker moesten de Nederlanders hier tegen eene beduidende overmacht strijden, daar de onbekende sterkte der Spaansche schepen, hoe ontzaglijk misschien in naam, ten slotte weinig of niets baatte, zooals hierna zal blijken.

Gedurende den voormiddag werden de vloten door windstilte in hare bewegingen zeer belemmerd, en toen er later meer wind kwam, was deze in het voordeel der bondgenooten, hetgeen hen in de gelegenheid stelde den vijand te naderen. Intusschen was een groot gedeelte van den dag verstreken. Eerst te vier uren na den middag bereikte de Ruyter met de voorhoede, die zooals vroeger is gezegd uit Nederlandsche schepen bestond, de voorhoede der Franschen, waarover d'Almeiras het bevel had. Gaarne zou Duquesne zelf den Nederlandschen admiraal onmiddellijk tegenover zich gezien hebben; doch hij verkeerde ten onrechte in de meening, dat deze nog altijd het bevel over den middeltocht voerde, en vond het waarschijnlijk niet raadzaam de slagorde der zijnen te wijzigen, toen hij zijn dwaling te laat inzag. Hoe licht kon de verwarring van den strijd hem de gelegenheid aanbieden, zich op een later tijdstip andermaal met den grooten admiraal van Nederland te meten! En die gelegenheid kwam niet dan al te spoedig, dank zij de onverklaarbare houding onzer bondgenooten.

Ruim een half uur nadat de Ruyter de vijandelijke voorhoede had aangetast, overkwam der Nederlandsche vloot eene ontzettende ramp. Terwijl haar bevelhebber, tot wien het gansche personeel onder hachelijke omstandigheden, met vertrouwen opzag, staande op de kampanje van de *Eendragt*, de bewegingen der zijnen gadesloeg en leidde, trof hem een vijandelijke kogel. Deze nam het voorste gedeelte van den linkervoet weg en verbrijzelde zijn rechterbeen boven den enkel. Hij viel op het dek en kreeg hierdoor nog eene lichte wond aan het hoofd. Noch het eene, noch het andere benam echter den zeventigjarigen held de hem eigene geestkracht. Hij ging voort de zijnen aan te moedigen

tot den strijd, dien hij niet langer in persoon kon aanvoeren. Hiermede belastte hij zijn vlaggekapitein Callenburg, die zich van de hem opgedragen taak uitmuntend kweet. Eene dergelijke ramp had ook de voorhoede der Franschen getroffen, doch sleepte voor haar onmiddellijk veel ernstiger gevolgen na zich. Nadat d'Almeiras reeds in het begin van den strijd was gesneuveld, lieten de Franschen, evenals de onzen aan boord van de *Eendragt*, aan boord van de *Lis* de admiraalsvlag waaien; maar zij deden het geenszins met denzelfden uitslag. De bevelhebber van dezen bodem bleek minder berekend voor zijne taak, dan Callenburg, of werd op eenigerlei wijze in het volbrengen daarvan belemmerd. Wat er de reden van zij, het schip van d'Almeiras zette den strijd slechts flauw voort. Andere bevelhebbers, die er de oorzaak van bevroedden, aarzelden nochtans de taak van d'Almeiras over te nemen zoolang diens vlag woei. Eindelijk besloot Valbelle er toe en verlevendigde hierdoor den moed der zijnen.

Terwijl dit alles tusschen de beide voorhoeden plaats greep, hadden de andere gedeelten der vloot weinig gedaan. Eenige schepen der Nederlandsche voorhoede moesten, wegens den ontramponeerden staat, waarin zij zich bevonden, afhouden. Wilde men de overblijvende, verwijderd van den middeltocht, niet roekeloos wagen, dan was hunne vereeniging met dezen wenschelijk. Bij de manoeuvre, welke de Nederlandsche voorhoede ten gevolge van de werkeloosheid der Spanjaarden moest doen, kwamen sommige schepen in aanraking met andere bodems van de vijandelijke vloot. De *Eendragt* lag een tijd lang bij de *Saint-Esprit* en de *Sceptre*. Duquesne, die zich op laatstgenoemden bodem bevond, zag dus zijne hoop vervuld, ofschoon niet ten volle; want het Nederlandsche vlaggeschip, dat aanvankelijk een kloekmoedigen weerstand had geboden, staakte onverwachts den strijd, hetgeen de Franschen zich uit de verwonding van de Ruyter poogden te verklaren, die echter reeds vroeger was geschied, zonder door den vijand te worden bespeurd. De ware reden der onverwachte manoeuvre van de onzen was gelegen in het afvallen van menig schip der voorhoede, waardoor het wenschelijk werd, zoo spoedig mogelijk den middeltocht te bereiken, welks bevelhebber van zijn kant geenerlei poging deed om de vereeniging te bevorderen.

Ergerlijk was het gedrag der Spanjaarden in dezen strijd, die toch in de eerste plaats hun monarch gold. Zij naderden niet ter geschikter tijd en bepaalden zich tot het vuren op zoo grooten afstand, dat het der tegenpartij weinig kon deren. Later kweten sommigen, maar niet dan op uitdrukkelijk verlangen van Callenburg, zich nog eenigermate van hun plicht. Het haperde den eene aan moed, den andere aan kruit. En aan zulke bondgenooten bracht de Republiek hare beste krachten ten offer. Hunne werkeloosheid leverde voor de Nederlanders een tweeledig nadeel op. Niet alleen verbrak zij ten eenenmale de schijnbare gelijkheid der strijdkrachten, nu een derde zoo goed als niet tegenwoordig was; maar zij verhinderde ook den onzen van hunne eigen middelen het vereischte gebruik te maken. Immers konden de Nederlandsche schepen onder den Haen, welke de achterhoede uitmaakten, om dezelfde reden eerst zeer laat in het gevecht komen. Duquesne erkende, dat enkele schepen daarvan de Franschen nog van zeer nabij hadden bestreden. Zeker was de uitslag voor de onzen niet bevredigend. Na een hardnekkig gevecht, was de voorhoede teruggetrokken om steun te zoeken bij den middeltocht. Dit had echter den strijd doen verflauwen, zonder dat het den Haen was gelukt hem te vernieuwen en hieraan eene voor ons gunstiger wending te geven. Evenmin als de voorhoede of de middeltocht was

den Haen er in geslaagd, met de achterhoede een beslissend voordeel te behalen. Konden echter de Franschen zich hierin verheugen? Blijkbaar niet, als men den Nederlandschen opperbevelhebber hoort verklaren: *“wy haer soo wel afwesen, dat elck van hun de wijck nam en omtrent ten seven uren van de gantse vyantlycke vloot gevolgt wierden, keerende ons de spiegels van hunne schepen toe, dewelke wy in de maneschijn, al schietende, tot omtrent acht uren hebben vervolgt, als wy daarmede supercedeerden, en de vluchtende vyanden, de zeylen tegen de mast gehaelt hebbende, al drijvende hebben verlaten.”*

Geheel in denzelfden geest, schreef den Haen: *„Naedat wy den anderen met alle krachten, ende seer furieus omtrent twee uyren langh hadden bevochten, soo heeft het den goedertieren God belieft, de vyanden te doen wycken ende voor ons deynsen, die wy in den manenschyn tot omtrent acht uyren toe, al canonnerende hebben vervolgd”.*

Andermaal boogden de Franschen op eene overwinning door Duquesne behaald. Vreemd is het, dat Richer, in zijn levensbericht van dezen Admiraal, terwijl de Nederlandsche bevelhebbers uitdrukkelijk van eene vervolging bij maanlicht gewagen, het aan de duisternis wijt, dat zij de onzen niet konden nazetten, toen deze de plaats van het gevecht verlieten. Niet minder vreemd luidt het, als Hoste in zijn werk over de zeetaktiek beweert, dat Nederlanders en Spanjaarden, die toch nog een uur lang zeilende bleven, hun behoud alleen aan het liggen boven den wind te danken hadden, terwijl hij een paar bladzijden verder betoogt, dat eene lijwaarts liggende vloot zich altijd gemakkelijker kan verwijderen. Ten einde ook in dit verschil van gevoelen over den uitslag van het gevecht, voor eigen oordeel de noodige gegevens op te sporen, zal men de gronden moeten onderzoeken, waarop het beweren van beide partijen rust. Noch de eene, noch de andere had verlies aan schepen geleden; aan beide zijden waren verscheiden bodems ontramponneerd. Vier of vijf Nederlandsche schepen, oorspronkelijk tot de voorhoede behoorende, waren dientengevolge door de galeien uit den strijd gesleept. Maar ook de Franschen erkenden, dat vele schepen van hunne voorhoede en hun middeltocht zeer beschadigd waren. Geene der partijen beroept zich echter op het verlies aan schepen of volk, dat zij der andere had toegebracht; beiden gronden zich hoofdzakelijk, zoo al niet uitsluitend, op de gevolgen van den strijd, die men derhalve nauwkeurig moet overwegen.

Na de laatste meer aanvallende beweging der onzen, waarvan de Nederlandsche bevelhebbers in hunne brieven gewaagden, waren de vloten van elkander geraakt. Zelfs was er den volgenden morgen een zoo groote afstand tusschen beiden gekomen, dat men aan boord der Nederlandsche schepen de Franschen nog slechts van de stengen kon zien. In de meening, dat men daags te voren genoeg had gedaan tot handhaving van de eer der vlag, achtte de Ruyter het geraden den strijd niet bij vernieuwing te zoeken, maar zich naar de baai van Syracuse te begeven. Wat leiden nu de Franschen uit het laatste af? Guérin, een hunner schrijvers, springt met de aan zijn landaard eigene vluchtigheid over alle bezwaren heen. Hij laat de vloot van Duquesne eenvoudig zegepralend naar Messina terugkeeren, om vervolgens tot een anderen tocht over te gaan. Zoo kan men er zich niet van afmaken. Duquesne schreef, dat hij in den nacht na den strijd niet had gezeild en dat hij, ook den volgenden dag, weinig was vooruitgekomen. Eerst den 25sten April was hij voor de baai van Agosta, later voor die van Syracuse gekomen. Hier kreeg hij de Nederlandsche en Spaansche schepen den 28sten en den 29sten bij herhaling in het oog, zonder dat hij meer deed, dan zich vertoonen. Het officiële bericht van den Hertog de Vivonne strookt

hiermede geheel; alleen voegt deze er bij, dat de Nederlanders en Spanjaarden blijkbaar niet geneigd schenen de baai te verlaten. Eene zoo belangrijke gebeurtenis, als de verschijning der Franschen voor de baai, waarheen de onzen zich na den slag hadden begeven, wordt ook door de Nederlandsche bevelhebbers vermeld, die haar echter aan tegenwind toeschreven, waardoor de Franschen belet werden Messina te bereiken. Hoe dit zij, op grond dat de Spanjaarden en Nederlanders het eerst waren binnengelopen, en dat Duquesne zich daarna liet zien voor de baai van Syracuse, waarheen zijne tegenpartij zich had begeven, kennen de Franschen aan hun bevelhebber de eer der overwinning toe. Is het echter billijk, wanneer men de beslissing noch in de geleden verliezen, noch in de laatste bewegingen der vloten, maar veeleer in de gevolgen van den strijd zoekt, deze slechts tot op een zeker tijdstip in aanmerking te nemen? Wil men het gansche betoog op de gevolgen laten steunen, dan is er meer! Toegevende dat de bondgenooten het eerst waren binnengelopen; dat zij de plannen tegen Agosta hadden moeten opgeven; dat de Franschen zich voor de baai van Syracuse hadden vertoond; dat zij de bondgenooten niet bereid hadden gevonden, die baai te verlaten; alles toegevende, wat de andere partij beweert: blijft nog de hier alles afdoende vraag, waarom Duquesne de beschadigde en in zijn oog reeds geslagen scheepsmacht niet in de open baai heeft aangetast; waarom hij ten minste niet heeft belet, dat zij hare onveilige ligplaats verliet en naar de versterkte haven van Palermo verzeilde. Dit punt laten de Franschen onaangeroerd, als zij hun oordeel op de gevolgen gronden. De reden is niet ver te zoeken; want Duquesne zelf erkent, dat zijne schepen zeer beschadigd waren. Wel verre van den Nederlandschen en Spaanschen schepen eenigen hinderpaal in den weg te leggen, zocht de Fransche bevelhebber veeleer Messina te bereiken, waar hij den 1sten Mei aankwam. Zonder nu de Fransche berichten, met een tijdgenoot, „*buiten allen schijn van waarheid*” te noemen, kan men die toch niet van groote eenzijdigheid vrijpleiten. De volle waarheid is, dat de onzen eenige ontredderde schepen moesten opzenden en zich den volgenden dag naar Syracuse begaven. Hiermede is niets in strijd, zelfs al hebben de onzen door hunne manoeuvres, gedurende den nacht, meer aanleiding gegeven tot de verwijdering der vloten, dan de Franschen. Ook dan nog blijft alles van kracht: de laatste beweging der onzen, op den dag van het gevecht, was meer aanvallend dan verdedigend; later werden de Nederlanders en Spanjaarden, in de baai van Syracuse, noch aangetast, noch geblokkeerd, ofschoon hunne zoogenaamde overwinnaars daarvoor kruisten. Hadden de Nederlanders vooral met het oog op de flauwe houding hunner bondgenooten, nu alle reden zich geluk te wenschen met den betrekkelijk gunstigen uitslag, door hen verkregen? Helaas, neen! Want behalve de hierboven opgesomde gevolgen, was er een, hetwelk de gansche Republiek in diepen rouw dompelde. Haar groote Admiraal had eene wonde bekomen, die spoedig een onrustbarend karakter aannam. Het voorgevoel van de Ruyter had hem niet bedrogen. Hevige wondkoorts sloopten de krachten van den grijzen held, die op den 29sten April aan boord van de *Eendragt* den laatsten adem uitblies. Zoo eindigde, in de baai van Syracuse, de loopbaan van den vromen en gevierden admiraal, die zijn vaderland gedurende eene reeks van jaren met onwankelbare trouw had gediend. Meer dan eene eeuw later, riep de Nederlandsche dichter Feith in geestdrift uit:

Wie is de Sterv'ling, op wiens schoudren

*Een volk zijn roem vertrouwt? — de held,
Die voor een lange rij van oudren,
Zijn deugden en triumfen telt?*

Kan men zich schooner lofspraak denken, dan waar hij, met het beeld van de Ruyter voor oogen, zijne machteloosheid gevoelt, om een zoo grootsch onderwerp naar waarde te bezingen, en alles in deze woorden samentrekt:

*Held, wijsgeer, vader, echtgenoot,
Vriend, burger, Christen — alles tevens!
Een waardig perk voor duizend levens —
En altijd Ruyter — altijd groot!*

Is het wonder dat allen, die een zoo edel en bekwaam man als de Ruyter van nabij kenden; dat vooral de Nederlandsche zeelieden in de baai van Syracuse, wier vriend en leidsman hij zich steeds had betoond, met een blik vol bezorgdheid gadesloegen, wat er, na den 22sten April, aan boord van de *Eendragt* voorviel? Dagen lang waren zij geslingerd tusschen hoop en vrees, eer de slag hen trof. Hadden de Franschen, die zich intusschen voor de baai ophielden, onder die omstandigheden een aanval beproefd, dan ware de kans voor hen niet slecht geweest. Maar zij waren hiertoe blijkbaar buiten staat en zeilden naar Messina, waardoor het den Nederlandschen en Spaanschen bevelhebbers mogelijk werd, zich eerlang met hunne schepen ongehinderd naar Palermo te begeven.

Men oordeele, na al het bovenstaande, onpartijdig, en zal dan voorzeker tot het besluit komen, dat er waarlijk geene sprake kan wezen van twee overwinningen, doch evenmin van twee nederlagen. Bij de Liparische eilanden, hadden de Nederlanders Duquesne den doortocht betwist en door hunne tegenwoordigheid ten minste zooveel uitgewerkt, dat de Franschen hun doel niet onmiddellijk bereikten en hun oorspronkelijk plan moesten wijzigen. Konden de Nederlanders en Spanjaarden er, evenmin als de Franschen, op bogen, dat zij bij de Etna een beslissend voordeel hadden behaald, zoo was het toch een onloochenbaar nadeel der eersten, dat een noodlottige kogel hun bevelhebber eene doodelijke wonde had toegebracht.

Verschilde het oordeel der beide natiën over den uitslag der twee gevechten in de Middellandsche Zee hemelsbreed, niet minder uiteenlopend was de wijze, waarop zij hare erkentelijkheid betoonden, voor hetgeen hare Admiralaals, in beider schatting, tot verhooging van den nationalen roem hadden bijgedragen. De Republiek en hare bondgenooten hadden de Ruyter, gedurende zijn leven, overladen met al wat zij aan titels en eerbewijzen konden verleen. Na zijn dood, verrees ter zijner eere in de Nieuwe kerk te Amsterdam eene prachtige graftombe. Maar hetgeen daarop vermeld staat van de bedrijven van „*den schrik van den grooten Oceaan,*” was geenszins noodig, om een van de sieraden zijner eeuw aan de vergetelheid te ontrukken. Het reeds gemelde gedicht van Feith, het standbeeld, in onze dagen ter zijner gedachtenis te Vlissingen opgericht, en een tal van andere geschriften en gedenkteekenen bewijzen hoe zeer de Ruyter in de herinnering eener dankbare natie voortleeft. En Duquesne? Deze ontving bij zijn leven, ja den dank van den vorst, dien hij diende, en van den landgenoot, die hem hoogschatte; doch hij werd niet

eenmaal tot de hoogste waardigheid bij zijn wapen bevorderd — omdat hij een Protestant was. Nog sterker werd de tegenstelling, na zijn overlijden in 1688. De herroeping van het edict van Nantes, hoewel niet toepasselijk gemaakt op den grijzen Admiraal, verdreef toch later diens geslacht uit het land, dat hem onder zijne verdienstelijkste mannen telde. De zoon van Duquesne, die naar Zwitserland week, nam het lijk zijns vaders mede, begroef het op zijn landgoed te Aubonne, en grifte op de zerk deze woorden: „*La Hollande a fait ériger un mausolée à de Ruyter, et la France a refusé un peu de cendre à son vainqueur!*” Welk een diepe weemoed spreekt uit dit grafschrift! Nederland, in het erfelijk bezit van godsdienstige en staatkundige vrijheid, kan dan ook den zoon vergeven, wat het in den geschiedschrijver moet bestrijden.

Wordt vervolgd....

